

FRIHET,
TRYGGHET,
VÄLSTÅND.

ETT NYTT SAMHÄLLSKONTRAKT

RATIO
AKADEMIEN

**FRIHET, TRYGGHET, VÄLSTÅND.
ETT NYTT SAMHÄLLSKONTRAKT**

RATIOAKADEMIEN 2018

FRIHET, TRYGGHET, VÄLSTÅND.

Ett nytt samhällskontrakt

© Författarna och Ratio 2018

Omslag & grafisk design: Magnus Frederiksen

Tryck: Dalagrafiska

ISBN: 978-91-983025-6-1

Ratioakademien

Ratioakademien startade hösten 2015 och består av företagare och företagsledare från ett brett spektrum av branscher med erfarenhet från stora och små, noterade och onoterade, unga och mogna, företag från olika delar av Sverige.

Akademien utgör ett kvalificerat forum för att föra formativa samtal om hur företagandets villkor ska kunna utvecklas och förbättras, utifrån ett marknadsekonomiskt tillväxtperspektiv. Akademien står fri från organiserade intressen.

Preses för Ratioakademien: Björn Wahlroos, ordförande Nordea. Övriga ledamöter är Rune Andersson, ordförande Mellby Gård AB, Charlotte Bohman, vd C&A Bohman Invest, Mariana Burenstam Linder, entreprenör, Peje Emilsson, entreprenör och grundare av Kreab, Demoskop, Kunskapsskolan och Silver Life, Anastasia Georgiadou, vd Alminia AB, Fredrika Gullfot, vd Simris Alg, Nils Karlson, vd Ratio, Thomas von Koch, vd EQT, Dan Olofsson, ägare Danir, Biörn Riese, advokat Jurie, Susanne Sidén, vd Frösunda Omsorg AB, samt Fredrik Spendrup, vd Spendrups Bryggerier AB.

Innehåll

Sammanfattning.....	7
Vilket Sverige vill vi ha?.....	9
DEL 1: Samhällskontraktet i en föränderlig värld	11
Det svenska samhällskontraktet	13
Frihet, trygghet och välstånd	14
Stat, marknad och gemenskaper	19
Vad får vi för skattepengarna?.....	23
Välståndsskapandets villkor.....	24
Välfärdstjänsterna.....	27
Statens kärnuppgifter.....	37
Sammanfattning	47
Möjligheternas land	49
En fokuserad stat.....	50
Vingarnas trygghet.....	51
Polycentrisk välfärd.....	55
Ny utvecklingskraft.....	63
Ett rättvisare Sverige.....	66
Sammanfattning	68
DEL 2: Intervjuer med Ratioakademiens ledamöter.....	71
Ett brutet samhällskontrakt?.....	72
En mindre, fokuserad stat	73
Bejaka företagandets kraft.....	75
Välfärdsinnovatörer nödvändiga	78
Staten som utvecklingsprojekt.....	81
Referenser	84

Sammanfattning

Det svenska samhällskontraktet behöver reformeras. Dagens svenska politiker levererar inte sin del av kontraktet. Välståndet, tryggheten och friheten undergrävs.

Därför är det viktigt med nya idéer om vilket Sverige vi vill ha. Det måste bli slut på att utmåla företagare som busar. Ratioakademien vill med denna skrift bidra till en diskussion som bejakar företagandets och välfärdsinnovatörernas kraft och förmåga – även inom områden som traditionellt hanterats av politiker. Det gäller vård, skola och omsorg, men också utmaningar inom miljöområdet och för att finna bättre former för integrationen av nyanlända.

Trots höga skatter levererar inte politiken idag på viktiga områden. En orsak är en enögd tro på att mer politik, höjda skatter, fler regleringar och offentliga monopol är svaret på alla samhällsproblem. En stat som försöker göra allt, klarar snart ingenting riktigt bra.

Se istället staten som ett utvecklingsprojekt. Staten behöver fokusera på att sköta sina kärnuppgifter: garantera kollektiva nyttigheter, socialt skydd och grundläggande utbildning samt utveckla villkoren för frihet, trygghet och välståndskapande. Det görs bäst genom att i ökad utsträckning tillvarata marknader och gemenskaper. Ansvarsfördelningen mellan stat och individ, mellan offentligt och privat, behöver tydliggöras. Det handlar om att utveckla den nya svenska modell som vuxit fram under de senaste decennierna.

Genom att stärka vingarnas trygghet, bejaka polycentrisk välfärdsproduktion, bidra till stärkt utvecklingskraft, sänka inkomstskatter, en mer flexibel arbetsmarknad och ökad rättvisa kan Sverige bli möjligheternas land.

Vilket Sverige vill vi ha?

Det svenska samhällskontraktet är på väg att förändras. Frågan är bara till vad? Vad driver utvecklingen och vilka är alternativen? Detta är temat för denna korta skrift: *Frihet, trygghet, välstånd. Ett nytt samhällskontrakt.*

Många känner osäkerhet inför framtiden. Samhällsförändringar som globalisering, digitalisering, robotisering, artificiell intelligens, invandring, urbanisering, värderingsförändringar och mycket annat gör att etablerade strukturer och institutioner uppfattas som föråldrade och oändamålsenliga. En majoritet anser att Sverige utvecklas åt fel håll (Novus 2015, Oscarsson 2017, Santesson 2018).

Att samhällets förändras är dock ingenting nytt. Det är vad utveckling handlar om. Vissa företag växer, andra avvecklas. Jobb försvinner, men samtidigt skapas nya. Regioner omvandlas och människor utvecklar nya beteenden och kompetenser.

Nytt är dock att idéer i hög grad saknas om vilket Sverige vi vill ha. De gamla ideologierna och partierna förefaller allt som oftast trötta och håglösa. Ett idévakuum har uppstått som fyllts av bakåtsträvande föreställningar från både höger och vänster. Marknader, vinster och fri rörlighet förtalas. Socialism, populism, nationalism, protektionism och andra irrläror har växt i popularitet. Gemensamt är en stark tro på stat, styrning och politik som lösningar på samhällets problem. Ofta är syftet att gynna vissa grupper framför andra. Detta är en farlig och negativ utveckling, inte bara i Sverige.

Denna korta skrift vill visa på ett alternativ, utifrån ett företagsperspektiv. Det som många ser som hot betraktas här istället som möjligheter. Globalisering och ny teknik, entreprenörskap, marknader och ekonomisk omvandling bejakas, även inom välfärden och trygghetssystemen. Sverige behöver framtidstro och en dynamisk företagssektor, ett vitalt civilsamhälle och en fokuserad stat som levererar det som förväntas av den, ett möjligheternas land.

Skriften består av två delar. Ratio har till Ratioakademien tagit fram ett kortfattat underlag baserat på tidigare forskning om de centrala delarna i ett samhällskontrakt och den svenska modellens viktigaste utmaningar och möjligheter. Detta presenteras i Del 1. Ledamöternas tankar, idéer och förslag om vilket Sverige de vill ha presenteras i form av intervjuer i Del 2.

Med skriften vill vi bidra till att bredda och öppna upp idédiskussionen om hur vi tillsammans kan göra det svenska samhället bättre.

DEL 1:

Samhällskontraktet i en föränderlig värld

I denna del görs en kort forskningsbaserad översikt över ett antal centrala delar i det svenska samhällskontraktet och några av de viktigaste utmaningar dessa står inför.¹ Ett viktigt tema är vad vi får för våra skattepengar. Dessutom presenteras ett antal idéer om hur samhällskontraktet skulle kunna utvecklas och göra Sverige till möjligheternas land.

¹ Huvudförfattare till denna del är Nils Karlson, Ratios vd och professor i statsvetenskap med inriktning mot välfärdsstatens politik, marknader och civilsamhälle. Eva Forslund har fungerat som forskningsassistent.

Det svenska samhällskontraktet

Något samhällskontrakt i bokstavlig mening finns naturligtvis inte. Det är en politisk-teoretisk konstruktion som går tillbaka åtminstone till Hobbes, Locke och Rousseau, alla med olika tolkningar om vad ett sådant kontrakt kan tänkas innehålla. Den grundläggande idén hos dessa samhällsteoretiker kan dock sägas vara en sorts hypotetisk överenskommelse mellan förnuftiga individer om hur ömsesidiga intressen och värden ska kunna tillvaratas.² I mer dagligt tal kan dock "samhällskontrakt" ges både en mer formell och informell mening.

Det närmaste vi i Sverige kommer ett formellt samhällskontrakt är de svenska grundlagarna (regeringsformen, tryckfrihetsförordningen, yttrandefrihetsgrundlagen och successionsordningen). Genom medlemskapet i den Europeiska unionen och undertecknandet av Europakonventionen utgör även de grundläggande fördrag som dessa vilar på viktiga delar i ett formellt svenskt samhällskontrakt. De rättigheter och institutioner som stadfästs i dessa dokument utgör en sorts grundläggande spelregler för det svenska samhället.

Enligt dessa är Sverige en pluralistisk, konstitutionell demokrati och monarki med skydd för individuella, civila och politiska rättigheter. Även den privata äganderätten ges ett

² Detsamma gäller moderna tillämpningar av kontraktsteorin hos exempelvis Rawls, Buchanan och Gauthier (Karlson 1993; Karlson 2002a).

betydande skydd. Tack vare EU-medlemskapet och en förstärkt lagprövning har ökad maktindelning skapats under senare år (Berggren, Karlson, Nergelius 2001; Karlson 2014; Nergelius 2012; Nergelius 2014). Stor enighet torde alltså råda kring dessa spelregler.

Begreppet samhällskontrakt ges dock ofta även en vidare tolkning som snarare betecknar ett sorts samförstånd mellan väljare och valda om ansvarsfördelningen mellan stat och individ, mellan offentligt och privat. Det är detta samhällskontrakt som är på väg att förändras.

Här handlar det således om mer eller mindre explicit uttalade ömsesidiga förväntningar och förpliktelser manifesterade i olika lagar, regler, skatter och bidrag, men också i de beteenden och normer som upprätthåller dessa institutioner: allt inom ramen för de mer grundläggande spelregler som nämndes ovan. I Sverige benämns detta informella "kontrakt" ofta svenska modellen, men motsvarande förväntningar om samhällelig ansvarsfördelning finns i de flesta utvecklade demokratier.

Frihet, trygghet och välbefinnande

Varje sådant samhällskontrakt behöver svara på åtminstone tre grundläggande frågor som alla handlar om balansen mellan stat, marknad och gemenskaper. Valet av frågor och de värden dessa uttrycker kan givetvis diskuteras, men de är en förutsättning för mänsklig blomstring i de flesta samhällen (Welzel 2013). Det är också samma frågor som är relevanta för att besvara frågan om vilket Sverige vi vill ha:

- 1 Hur värnas frihet?
- 2 Hur åstadkoms trygghet?
- 3 Hur skapas välbefinnande?

I kommande avsnitt kommer vi att diskutera hur stat och politik respektive marknader och gemenskaper kan bidra till svaren. Under var och en av frågorna finns dessutom en rad underfrågor, exempelvis hur välfärdstjänster bäst tillhandahålls, företagandets villkor förbättras och kollektiva nyttigheter tillgodoses. Svaren på frågorna kan dessutom skifta över tid, beroende på nya kunskaper, erfarenheter och omvärldsförändringar, som globalisering, ny teknik, demografiska förändringar och värderingsförskjutningar.

Precis så är det idag. För ett litet exportinriktat land som Sverige innebär globaliseringen enorma möjligheter, samtidigt som kraven ökar på det svenska samhället och svenska företag: de måste vara konkurrenskraftiga på en ständigt växande marknad. Inte minst kompetensförsörjning och arbetsmarknadens flexibilitet blir allt viktigare då företag måste anpassa sin verksamhet till den globala, allt mer digitaliserade, världsekonomin (Karlson & Larsson 2016). För företagets, och i slutänden Sveriges, konkurrenskraft finns flera problem vad gäller utformningen av svenska lagar och andra villkor som tycks påverka konkurrenskraften negativt. En utmaning består i att reformera den svenska modellen för ökad konkurrenskraft.

Den snabba teknologiska utvecklingen i form av digitalisering, robotisering och automatisering, men också inom områden som nanoteknologi och molekylärbiologi påverkar arbetsmarknaden (Autor & Dorn 2013; Autor 2015; Brynjolfsson & McAfee 2016), och därmed den svenska modellen. Teknisk utveckling skapar risker och problem, men också stora möjligheter i den mån de nya teknologierna kan samverka med och utveckla människors förmågor och färdigheter. En utmaning är att skapa beredskap för den sociala omvälvning som vi historiskt har sett följer i spåren av ny teknik.

De demografiska förändringarna har också stora effekter. År 2045 beräknas det finnas över en miljon personer i Sverige som är 80 år och äldre. 15 år senare förutspås var fjärde person i Sverige vara över 65 år. Den omfattande nettoinvandringen de senaste 15 åren har samtidigt inneburit att den svenska demografiska strukturen ser mer fördelaktig ut. Kompetensförsörjningen på arbetsmarknaden de närmaste 15 – 20 åren kan förbättras om den yngre utrikes födda befolkningen inte greras väl. Tyvärr tyder alltmer på att svensk arbetsmarknad har problem med integrationen av utrikes födda. Viktig är även en ökad urbanisering då värdeskapande i den moderna ekonomin i ökad utsträckning tycks kräva demografisk täthet och ett diversifierat näringsliv (Korpi & Clark 2017).

Nära kopplat till ovannämnda trender och omvärldsförändringar kan även ett antal grundläggande värderingsförskjutningar skönjas, även om dramatiken kanske inte ska överdrivas. Över tid finns betydande stöd för teorin om de postmaterialistiska värderingarnas långsamma genombrott (Inglehart 1977; Inglehart & Welzel 2005). Sverige utmärks i allt högre grad av sekulära och så kallade emancipativa (ung. frihetliga) värderingar som betonar rationalitet, individualitet, modernitet och självförverkligande i samtliga generationer. Även jämställdhet blir allt viktigare. En annan värderingsförskjutning av betydelse handlar om ökade krav på hållbarhet, både ekologiskt och socialt. Även mot dessa förändringar behöver den svenska modellen svara upp. Självklart har även den ökade invandringen och globaliseringen lett till att Sverige blivit mer pluralistiskt vad gäller livsstilar, religion, beteenden, värderingar m.m.

Dessa övergripande trender och omvärldsförändringar påverkar förutsättningarna för det svenska samhällskontraktet. Mycket talar för att de snabba förändringar, den ökade konkurrensen och tilltagande osäkerheten som kan förväntas

framöver kommer att öka kraven på förnyelse av den svenska modellen. På flera områden finns dessutom uppenbara policymisslyckanden som behöver åtgärdas.

Mycket har redan gjorts. Sedan mitten på 1980-talet har modellen genomgått en genomgripande förändring, beslutad av regeringar från båda blocken. I grunden handlar det om en genomgripande liberalisering som förskjutit ansvarsfördelningen från politik till medborgare:

- Individens eget ansvar och fria val har fått ökad betydelse, medan politikens roll har renodlats och reducerats.
- Skatter och bidrag har sänkts, marknader avreglerats, verksamheter privatiserats och offentligt finansierade tjänster produceras av privata aktörer.
- Socialförsäkringssystemen har blivit mer försäkringsmässiga, mer inriktade på grundtrygghet och mindre omfördelande.
- Likväl är det en välfärdsstat där det offentliga tar ansvar för att alla medborgare garanteras välfärdstjänster och social trygghet.

Dessutom har en ny makroekonomisk regim trovärdigt etablerats, med överskotts- och inflationsmål som viktiga inslag (Karlson 2018).

Detta är i grunden en positiv utveckling, vilken undersöks närmare i kommande avsnitt. Samtidigt är det uppenbart att ansvariga politiker inte i tillräcklig utsträckning har förklarat fördelarna med förändringarna. Det är sannolikt ett viktigt skäl till att reformprocessen upphörde efter 2010. Inte heller har de åtgärdat fel och brister i de reformer som genomförts i tillräcklig utsträckning. En rad viktiga strukturreformer återstår att göras.

Den nya svenska modellen är långt ifrån färdigutvecklad och kommer naturligtvis aldrig att bli det. Styrkan ligger i en ständig vilja och förmåga att hantera förändringar. Ansvarsfördelningen mellan stat och individ, mellan offentligt och privat, behöver utvecklas ytterligare. I viktiga avseenden är det oklart hur frihet ska värnas, välbefinnande skapas och trygghet åstadkommas.

Dagens osäkerhet, idévakuum och bakåtsträvande föreställningar beror i hög grad på avsaknaden av svar på dessa frågor, dvs. *vilket Sverige vill vi ha?*

I det följande kommer ett försök göras, baserat på tidigare forskning, studier och rapporter, att ge svar på de frågor som väckts ovan. Utgångspunkten är det kontraktsteoretiska: Hur skulle förnuftiga individer hypotetiskt kunna komma överens om hur ömsesidiga intressen och värden ska kunna tillvaratas i dagens Sverige?

Stat, marknad och gemenskaper

En grundläggande utgångspunkt för varje seriös diskussion om ett samhällskontrakt är att det krävs flera olika mekanismer eller system för att nå välstånd, trygghet och frihet. Samhället har flera viktiga delar. Statens eller politikens roll är central, men lika viktiga är marknader och gemenskaper. Ingen av mekanismerna är perfekt eller kapabel att lösa alla typer av problem. Snarare ska de ses som ofullständiga och komplementära alternativ (Karlson 1993; Karlson 2002a). Utmaningen är att åstadkomma en rimlig balans mellan dessa mekanismer för att på bästa sätt kunna besvara samhällskontraktets grundläggande frågor.

Viktigast för att åstadkomma välstånd är utan tvekan marknadsekonomin. Välstånd är dessutom ofta en förutsättning för trygghet och frihet. Det finns hur mycket forskning och erfarenhet som helst som visar att marknadsekonomin är en oöverträffad metod när det gäller att skapa tillväxt och innovationer. Den välståndsökning Sverige och resten av världen har fått uppleva de senaste 100 åren beror till allra största delen på marknadsekonomin (Rosenberg & Birdzell 1986; Fukuyama 1992; Myhrman 1994; Acemoglu & Robinson 2015).

På marknader testas ständigt entreprenörers nya idéer av kunders och konsumenters efterfrågan. Den privata äganderättens närings-, avtals- och etableringsfrihet driver fram en konkurrens där en ständig ström av nya sätt att lösa kända och hittills okända behov utvecklas. Långsiktiga relationer skapas samtidigt mellan kunder och leverantörer, mellan

konsumenter och producenter. Kredit- och finansmarknader möjliggör riskspridning och stora, framtidsinriktade investeringar. Även Karl Marx insåg att marknadsekonomin därigenom skapade en ööverträffad utvecklingskraft. En av dagens ledande ekonomer, William Baumol (2004), menar att den fria marknadsekonomin fungerar just som en ”innovationsmaskin”.

Lika viktigt som innovationsförmågan är att marknader innebär valfrihet. Möjligheten till exit, att välja en annan producent av en vara eller tjänst, innebär att kunder och konsumenter ständigt kan ”rösta med fötterna” (Hirschman 1970). Marknader skapar också trygghet: dels genom möjligheten att välja bort, dels genom ägandet av bostäder, aktier och andra tillgångar (Buchanan 1993). Marknaden ger autonomi och oberoende i förhållande till stat och gemenskaper.

Gemenskaperna, å sin sida, består av olika typer av sammanhang, föreningar och organisationer. Ibland kallas detta även civilsamhället eller den ideella sektorn. Familjen, jobbkolleger, grannskapet, kamratgänget, scouterna, båtklubben eller idrottsföreningen är bara några exempel. Gemenskapers viktigaste uppgift består i att det är här sociala normer skapas, inlärs och upprätthålls. Det är också här som känslan av mening, tillhörighet och trygghet uppstår (Sandel 1982; Nisbet 1969).

Varken marknader eller stat kan fungera utan civilsamhällets normer om rätt och fel, ansvarstagande, civiliserat beteende osv. Enligt Jon Elster (1989) fungerar normerna som samhällets ”cement”. Tillit och socialt kapital av detta slag är grundläggande för trygghet, men också för frihet och välståndsskapande (Karlson, Norek & Wennberg 2015; McCloskey 2016). Gemenskaperna utgör ett skydd för individens frihet från statligt tvång, men också från marknadskrafternas kreativa

förstörelse. Men civilsamhället kan också begränsa individens frihet och utveckling – därför är möjligheten till exit viktig.

Staten, till sist, har den unika och viktiga rollen att den reglerar det legitima användandet av våld i samhället (Weber 1946). Med stat menas här även landsting och kommuner. Till skillnad från marknader och civilsamhälle kan således den politiska sfären använda legalt tvång för att driva in skatter och reglera samhällslivet på olika sätt. Den kan skapa och upprätthålla de institutioner som marknader och civilsamhälle är beroende av. I ett demokratiskt samhälle som det svenska utövas denna maktutövning, som nämnts, inom ramen för en konstitutionell demokrati: med skydd för individuella, civila och politiska rättigheter. Rättsstaten är central för såväl frihet som välbefinnande och trygghet.

Staten har således en grundläggande roll när det gäller att skapa förutsättningar för frihet, välbefinnande och trygghet. Dels direkt genom att ta in skatter som ska finansiera kärnområden som försvar, rättsväsende och kollektiva välfärdstjänster, dels indirekt genom att säkra de äganderätter och ett fungerande rättsväsende som marknadsekonomi och gemenskaperna förutsätter. Det finns även, visar modern forskning, ett nära samband mellan rättsstaten och den tillit som skapas mellan människor i civilsamhället och marknader (Berggren & Jordahl 2006). Statliga institutioner kan dessutom på olika sätt bidra till att samhället blir inkluderande, att alla kan vara med. En väl fungerande stat klarar sina egna uppgifter och ser till att marknader och civilsamhället blomstrar. Statens roll är kritisk för utvecklingen av den svenska modellen.

Utmaningen är som sagt att åstadkomma en rimlig balans mellan dessa mekanismer när frågan om vilket Sverige vi vill ha ska besvaras.

Vad får vi för skattepengarna?

Politiken i egenskap av stat, landsting och kommuner har således en grundläggande roll när det gäller förutsättningarna för frihet, välstånd och trygghet: dels direkt genom produktion av offentliga tjänster av olika slag, dels indirekt genom att upprätthålla de institutioner som marknadsekonomi och civilsamhället kräver. Det är därför vi betalar skatt. Frågan är dock om vi får valuta för pengarna.

Tack vare de stora strukturreformer som genomfördes under perioden 1985 till 2010 står sig den svenska modellen väl i de flesta internationella jämförelser (Karlson 2018). Sverige har goda förutsättningar att framgångsrikt möta de omvärldsförändringar som beskrevs i ett tidigare avsnitt. Vi är en liten, öppen ekonomi som bejakar strukturell omvandling och teknisk utveckling. I ett internationellt perspektiv har tillväxten och reallöneutvecklingen varit hög. Sverige har dessutom låg grad av korruption och betydande social tillit (Uslaner 2012). Vi är också ett av världens mest jämställda och socialt toleranta länder.

Dock finns betydande utmaningar. Sverige har fortfarande ett av världens högsta skattetryck. Det har dessutom stigit under senare år och ligger idag på knappt 44 procent av BNP. Som jämförelse kan nämnas att genomsnittet inom OECD ligger tio procentenheter lägre, på 34 procent av BNP. Med Sverige jämförbara välfärdsstater som Australien, Kanada, Schweiz och Tyskland ligger på 28, 32, 28 respektive 37 procent av BNP. Irland har endast 23 procent i skattetryck (Ekonomifakta 2018a; OECD 2018).

Men levererar politiken det vi har skäl att förvänta oss? Vi kommer kort att analysera detta vad gäller företagandets villkor, produktionen av välfärdstjänster och statens kärnuppgifter.

Välståndsskapandets villkor

Marknaders förutsättningar att leverera välstånd, trygghet och frihet är beroende av att företagandets villkor är goda. I en studie 2016 jämförde Ratio nio olika index som sammanställer länders konkurrenskraft, regelbörda, ekonomiska frihet, entreprenörskap samt innovationsförmåga för att klarlägga Sveriges internationella ställning på dessa områden samt hur företagandets villkor har utvecklats under senare år. Samtliga utvalda index uppmärksammas regelbundet i pressen och utgör ofta underlag för myndigheters policyrekommendationer. Flera av indexen används inom forskningen (Karlson & Larsson 2016).

Sverige har topp 10-placeringar i flera index. På områden som innovation och entreprenörskap är vi ett av de absolut främsta länderna. Noterbart när det gäller innovation är dock att vi är klart sämre när det gäller *output* i termer av patent, licenser och annan kommersialisering av forskningsresultat än vad gäller *input* i form av satsade resurser.

Sveriges position i förhållande till viktiga konkurrentländer har dock försämrats under de senaste mätningarna. Det är ett mönster som framgår av flera index. I sex av nio index tappar Sverige placeringar under senare år, tre är oförändrade (eller möjligen svagt försämrade). De områden där Sverige klarar sig sämre – relativt till de allra bästa länderna – gäller konkurrenskraft, regelbörda och ekonomisk frihet.

Följer vi utvecklingen de senaste tre åren är mönstret likartat, men försämringen inom vissa områden blir än mer framträ-

dande. De index som studerats närmare är dessutom entydiga om att de höga skatterna, den centraliserade lönebildningen och de rigida anställningsregleringarna utgör de områden som har störst förbättringspotential. Ett mönster är dessvärre även att flera områden som kan betraktas som grundläggande för företagandets villkor – konkurrenskraften och den ekonomiska friheten – uppvisar en negativ trend.

Skatter på företagande och individer är ett område där Sverige sticker ut i jämförelse med omvärlden. Enligt exempelvis World Economic Forum (2015) rangordnas Sverige som 94:e land i delkomponenten 'skatters effekt på incitamenten att arbeta' och 112:e i delkomponenten 'total skattebörda'. I index för ekonomisk frihet kan ett liknande mönster skönjas. I rangordningen från 2015 hamnar Sverige på plats 156 i kategorin 'offentlig sektors storlek', med en tydlig försämring från 141:a plats 2010 (Fraser Institute 2010 & 2015). En rad enskilda skatter liksom det totala skattetrycket är dessutom på väg upp.

När det kommer till arbetsmarknadsområdet hamnade vi bland annat på en 106:e plats i delkomponenten anställnings- och avskedsregleringar respektive 133:e i delkomponenten flexibilitet i lönebildningen (World Economic Forum 2015). Även Världsbankens har pekat på att just arbetsmarknadsområdet är ett område där Sverige har stor förbättringspotential. År 2010 hamnade vi på plats 117 i kategorin *employing workers*. Denna kategori exkluderades dock från indexet i rapporten för 2011, vilket delvis förklarar Sveriges positiva placeringsförändring från 2010 till 2011 (Världsbanken 2009; Karlson & Larsson 2016).

Ratio kompletterade denna indexanalys med landsstudier från OECD, Världsbanken och andra, svenska myndigheters och organisationers rapporter samt intervjuer med företags-

ledare och företrädare för bransch- och arbetsgivarförbund som tillsammans representerar tiotusentals svenska företag (Karlson & Larsson 2016). Den övergripande slutsatsen var att förbättringspotentialen var mycket stor på följande övergripande områden:

- 1 Företagens kompetensförsörjning
- 2 Arbetsmarknadens flexibilitet
- 3 Skatter på företagande och individer
- 4 Myndighetsutövning och regeltillämpning
- 5 Offentlig upphandling
- 6 Bostäder och infrastruktur
- 7 Synen på företagens samhällsroll

Kompetensbrist är ett stort tillväxthinder för svenska företag. Den viktigaste orsaken är kompetensmissmatch, vilken till stor del beror på bristande kvalitet, effektivitet och relevans i utbildningssystemet. Arbetsmarknadens flexibilitet har likaså stora brister. Stel lönebildning med stor lönesammanpressning och höga ingångslöner, strikt anställningskydd och sjuklöneansvar får en rad negativa konsekvenser för företagandet. Sveriges skatter på arbete, konsumtion och kapital ligger, med något undantag, långt över de nivåer som gäller i Sveriges viktigaste konkurrentländer. Detta skapar skattekilar, incitamentsproblem och en rad snedvridningar med kraftigt negativa konsekvenser för möjligheterna att starta, driva och expandera företag.

Brister i myndighetsutövning och regeltillämpning är enligt företagen själva ett av de områden som skapar störst problem. Det ökar kostnaderna och det är svårare för små företag att följa regler än vad det är för stora företag. Sverige har dessutom ett av de mest centraliserade upphandlingssystemen i Europa, med en utveckling mot centraliserade uppköp och ramavtal, där storföretagen återigen gynnas. Bostadsbristen,

men även en underfinansierad infrastruktur och osäker energiförsörjning, gör att företag inte kan rekrytera eller bedriva sin verksamhet som de skulle önska. Mycket tyder på att det befintliga bostadsbeståndet inte utnyttjas effektivt.

Till sist, och kanske viktigast, finns brister i synen på företagens samhällsroll. Det handlar dels om kommunala tjänstemäns och politikernas bristande förståelse för företagets behov och verklighet, inte minst när det gäller tillstånd och regel-tillämpning, dels om riksdagsledamöters och regeringsföreträdarnas direkt negativa attityder till konkurrens och vinster inom viktiga tjänstemarknader.

På åtminstone dessa områden är det uppenbart att politiken borde kunna bättre.

Välfärdstjänsterna

Hur ser det då ut med produktionen av välfärdstjänster? Svensk välfärdssektor är nästan helt skattefinansierad. Kommun- och landstingsskatt är de klart största finansieringskällorna, undantaget universitets- och högskoleutbildningen där statliga medel är viktigast. Den privata (ej skattebaserade) finansieringen av välfärdssektorn är totalt sett mycket liten – hushållens och privata företags finansiering uppgår tillsammans till drygt 8 procent, räknas ideella organisationer in uppgår finansieringen till knappt 9 procent (SCB 2014; Ratioakademien 2017).

Merparten av svensk vård, skola och omsorg bedrivs i form av monopolproduktion i offentlig regi. Offentliga producenter (kommuner, stat och landsting) utgjorde 2014 den absolut största andelen, drygt 77 procent, av den totala verksamheten inom välfärdstjänsterna (SCB 2014; Ratioakademien 2017). Det är också stat, landsting och kommuner som regle-

rar, upphandlar och prissätter nästan all välfärdsproduktion i Sverige. Stat eller kommun agerar således som ett inköpsmonopol (monopsoni) som fastställer innehåll och kvalitet i den vara eller tjänst som upphandlas. Privata producenter står endast för drygt 17 procent av det producerade värdet i sektorn. Ideella organisationer och andra aktörer såsom kommunalförbund och offentligt ägda företag står för ytterligare drygt fem procent (Ratioakademien 2017). Att staten verkligen levererar är således helt avgörande.

Frågan kvarstår: lever politiken upp till förväntningarna? Vad får vi egentligen för skattepengarna?

Vård och omsorg

En av de viktigaste delarna i välfärdssektorn är hälso- och sjukvården. Svensk hälso- och sjukvård finansieras till 84 procent av skattemedel. Endast 18 procent av tjänsterna inom hälso- och sjukvården produceras av privata aktörer, även om andelen har ökat betydligt sedan 2010 och varierar mellan områden; till exempel drivs 42 procent av primärvårdsinträttningarna i privat regi (SCB 2014; OECD 2017a). Den privat utförda vården finansieras till 64 procent av skatter och är i huvudsak reglerad, upphandlad och prissatt av det offentliga (SCB 2014).

Totalt sett går en tiondel av samhällets resurser till sjukvården. År 2016 uppgick kostnaderna till 11,8 procent av BNP, vilket är en historiskt hög nivå. Men mer resurser till sjukvården verkar inte leda till högre vårdkvalitet. Boston Consulting Group har analyserat sjukvården i alla landsting under perioden 2007 till 2014 och funnit att det inte finns något samband mellan ökade vårdkostnader och bättre vårdresultat. I flera landsting är sambandet till och med det motsatta; kostnaden ökade medan kvaliteten försämrades i alla landsting förutom fem (Welander & Larsson 2018). Uppenbart fungerar politiskt

definierade behov och offentliga monopol dåligt när det gäller att tillfredsställa människors behov av kvalitet.

Svenskarnas hälsa är dock god överlag. Detta framgår av Sveriges Kommuner och Landstings jämförelsestudie från 2015. Den jämför Sverige med USA, Norge och EU15, exklusive Grekland. Länderna ges en placering efter hur väl de står sig på en rad områden, bland annat spädbarnsdödlighet, överlevnad efter vissa livshotande sjukdomar och dödlighet i folksjukdomar. Studien mäter även resurseffektiviteten i termer av förhållandet mellan ett lands placering och dess sjukvårdsutgifter per invånare i relation till BNP. Sverige intar första plats både vad gäller hälsoläge och ”resurseffektivitet” (SKL 2015). Sjukvårdens faktiska kvalitet och effektivitet är dock svårare att mäta.

Tydliga brister i tillgänglighet, väntetider och information
Health Consumer Powerhouse försöker dock göra just detta i sin återkommande jämförelsestudie Euro Health Consumer Index, den senaste från 2016. Förutom utfall av vården jämförs även bland annat patienters rättigheter och information, tillgänglighet och omfång av vårdtjänster i 35 länder. Sverige har goda förutsättningar; sjukvården är tekniskt sett utvecklad, utbudet av tjänster är stort och ur ett europeiskt perspektiv står sig Sverige väl vad gäller sjukdomsprevention. Ändå rankas Sverige på plats 12 av 35 – sist av alla nordiska länder och sämre än alla västeuropeiska länder utom Storbritannien. Det relativt låga betyget beror bland annat på att övriga länder de senaste åren har genomgått en snabb förbättring i sin sjukvård, medan den svenska sjukvårdens utveckling har legat stilla de senaste tio åren (Health Consumer Powerhouse 2017).

Svenskarnas förtroende för vården är lågt. Myndigheten för vård- och omsorgsanalys gav 2016 ut en rapport om befolkningens syn på vården i ett internationellt perspektiv, där

svenskars upplevelser av sjukvården jämförs med tio andra OECD-länder. Bara 75 procent av svenskar ger hälso- och sjukvården ett gott omdöme, mot över 95 procent i jämförbara länder som Tyskland och Schweiz. Det svenska förtroendet för vården har dessutom sjunkit med 13 procentenheter sedan 2010. Liknande trend märks också bland primärvårdsläkare när de tillfrågas om vården: endast 19 procent ansåg 2015 att systemet fungerade bra, vilket är en tydlig nedgång sedan 2012, då motsvarande siffra var 39 procent (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2016).

Både Myndigheten för vård- och omsorgsanalys och Health Consumer Powerhouse är överens om att de största bristerna i svensk sjukvård gäller tillgänglighet och information. Inom samtliga områden rörande information och delaktighet rankas den svenska vården sämre än de tio andra länder³ som ingår i jämförelsen (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2016). Det finns heller inga tydliga tecken på förbättring, trots att bristerna har fått mycket medial och politisk uppmärksamhet.

Ett viktigt skäl till problemen är att det saknas ett patientfokus i svensk sjukvård, vilket inte är ägnat att förvåna med tanke på att vården i hög grad bedrivs i form av monopolproduktion i offentlig regi. Knappt 70 procent av patienter i Sverige anger att de har involverats i sin vårdprocess på det sätt de önskar (näst sämst av de elva länder som undersökts) och Sverige ligger i botten vad gäller om vårdpersonal känner till viktigt information om en patients medicinska historia. Väntetiderna på akutmottagningar i Sverige är bland de längsta (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2016).

3 Australien, Frankrike, Kanada, Nederländerna, Norge, Nya Zeeland, Schweiz, Storbritannien, Tyskland och USA

Antal akutplatser per invånare är också lägst i hela EU och ingen av Sveriges regioner lyckades uppfylla den så kallade 0-7-90-90-regeln: att få kontakt med primärvården samma dag, träffa läkare inom en vecka, specialist inom 90 dagar och få behandling inom 90 dagar efter beslut (OECD 2017a).

Samtidigt har Sverige i ett internationellt perspektiv hög läkartäthet, men svenska läkare träffar färre patienter än sina internationella kollegor. Det beror sannolikt på att vi under de senaste decennierna har minskat antalet vårdbiträden och avdelningssekreterare vilket lägger över administrativt arbete på sjuksköterskor och läkare. Mycket riktigt uppger 66 procent av läkare att deras uppgifter i viss eller stor utsträckning kan utföras av andra. Dessutom är arbetsmiljön bristfällig. År 2014 hade vård- och omsorgspersonal knappt 70 procent fler sjukfall än snittet för alla yrkesgrupper, och antalet sjukfall i yrkesgruppen ökar (Welander & Larsson 2018).

Liknande resultat är tydliga i Health Consumer Powerhouses rapport. Sverige delar sista plats i kategorin tillgänglighet tillsammans med Polen, Irland och Storbritannien. Hade Sverige, med sina höga siffror inom utbud av tjänster och sina goda utfall av vården, haft en tillgänglighet i nivå med till exempel Schweiz eller Belgien (som toppar listan) hade Sverige hamnat längst upp i rangordningen totalt sett. Health Consumer Powerhouse sammanfattar: ”Sveriges topplacering vad gäller tekniskt mycket avancerad sjukvård dras ner av de till synes ständiga problemen med tillgänglighet och väntetid”.

Inom omsorgssektorn är det inte lika vanligt med internationella jämförelser. Med omsorg menas vård- och omsorg om äldre och funktionshindrade, individ- och familjeomsorg samt flyktingmottagande. Kommunerna bär huvudansvaret för omsorgssektorn och stod för 72 procent av det produce-

rade värdet 2014. Privata omsorgsföretag stod för 22 procent av verksamheten och de har utökat sin verksamhet med 45 procent sedan 2010. De privata producenternas verksamhet finansieras främst av offentliga medel (SCB 2014).

Den svenska omsorgssektorn har snarlika problem som sjukvården. Enligt Inspektionen för vård och omsorgs tillsynsrapport från 2016 brister samordningen, personal- och kompetenstillställningen och det saknas ett patient- och brukarfokus. En stor utmaning är och har varit det stora antalet flyktingbarn, 35 000, som kom till Sverige under 2015. Det blev svårt att rekrytera tillräckligt med personal med rätt kompetens, personalomsättningen var hög och många platser täcktes upp av konsulter, vilket innebär att kontinuiteten i omsorgen om barnen har haltat (IVO 2017).

Äldreomsorgen har fler likheter med sjukvården. Sverige ligger näst mest av alla OECD-länder på långtidsvård av äldre, men enligt OECD saknas tydliga sätt att mäta kvalitet och resurseffektivitet (OECD 2013). Inspektionen för vård och omsorg redogör för samma sak: den demografiska utvecklingen innebär att det krävs en anpassning av organisation och resurser inom äldreomsorgen. Dessutom finns ett stort behov av samordning mellan sjukvård och omsorg (IVO 2017).

På Studieförbundet Näringsliv & Samhälle har man undersökt skillnaden i ledning och styrning mellan äldreboenden i privat och offentlig regi och primärvårdscentraler i privat respektive offentlig regi. Man finner bland annat att vårdcentraler i privat regi generellt sett har högre styrnings- och ledningskvalitet, en skillnad som är relativt stabil när man tar hänsyn till relevanta kontrollvariabler (Angelis & Jordahl 2014).

Äldreboenden som drivs av stora företag har i genomsnitt högre managementkvalitet jämfört med dem som drivs av

små företag, ideella organisationer eller kommuner. En möjlig förklaring tros vara att stora företag har ägare, styrelse och ledning som tar med sig erfarenhet från andra branscher (Angelis, Häger Glenngård, Jordahl 2016).

Vårdföretagarna har jämfört vård i privat och i offentlig regi. Baserat på Sveriges kommuner och landstings patientenkäter har de rangordnat Sveriges vårdcentraler utifrån patientupplevd kvalitet. De fann att 75 procent av de populäraste vårdcentralerna drivs i privat regi. Vårdcentraler i privat regi utmärker sig särskilt vad gäller kontinuitet i kontakten med patienterna. 61 procent av patienterna vid privat drivna vårdcentraler får träffa samma läkare/sjuksköterska. Motsvarande siffra vid de landstingsdrivna mottagninarna är 46 procent (Patienttoppen 2017).

Sammanfattningsvis håller svensk sjukvård och omsorg hög standard när det gäller satsade resurser och utfall bland befolkningen. Dock dras den svenska vården och omsorgen med bristande tillgänglighet, köer och dålig information: där rankas Sverige i botten bland OECD-länder i flera jämförelsestudier. Det saknas ofta ett patientfokus. Den nästan helt skattefinansierade och av stat, landsting och kommuner producerade, reglerade, upphandlade och prissatta välfärdsproduktionen levererar dåligt i flera avseenden.

Skola och utbildning

Svensk skola och utbildning är skattefinansierade. Vi har ett internationellt närmast unikt system där alla kan välja skola, oavsett bakgrund och egen förmögenhet. Det är Sveriges 290 kommuner som ansvarar för att fördela resurserna och se till att målen i skolplanen uppfylls. Men det är staten som fastställer skolplanen, utvärderar och inspekterar skolorna (Blanchenay, Burns, Köster 2014). Kommunerna är de främsta utförarna. De fristående skolorna utgör 17 procent av grundskolorna och 33

procent av gymnasieskolorna (Friskolornas Riksförbund 2017). Skolan finansieras också till största delen av kommunerna, framförallt via kommunalskatten (SKL 2016). Skolorna, både kommunala och fristående, får sedan i snitt 97 000 kronor per elev i så kallad skolpeng, men den skiljer sig från kommun till kommun: från 77 000 till 138 000 per elev (Ekonomifakta 2016). Stora resurser går till skolan – Sverige ligger på tionde plats bland OECD-länder vad gäller utgifter per elev (Blanchenay, Burns, Köster 2014). Frågan är vad vi får för pengarna i termer av kvalitet, effektivitet och relevans?

Bristande kvalitet

Trots att Sverige satsar mer pengar på skolan än OECD-genomsnittet har återkommande internationella jämförelser avslöjat anmärkningsvärda kvalitetsbrister. I OECD:s Pisa-undersökning som var tredje år jämför 15-åringars kunskaper i matematik, läsförståelse och naturkunskap i 72 länder/regioner visade undersökningen åren 2000 – 2012 en negativ trend för svenska skolungdomars kunskaper: 2000 låg svenska elevers kunskaper i matematik, läsförståelse och naturkunskap över OECD-genomsnittet, men sjönk åren därpå. Den senaste undersökningen 2015 visade en liten förbättring, men vi har lyft oss från en historiskt låg nivå. Dessutom beror Sveriges avancemang till viss del på att övriga OECD-länder har försämrade resultat (Skolverket 2016a).

Resultaten är snarlika i den internationella jämförelsestudien Timss (Trends in International Mathematics and Science Study), som vart fjärde år mäter kunskaper i och attityder till matematik och naturkunskap i årskurs fyra och åtta i 56 länder/regioner. Sedan 1995 har de svenska resultaten sjunkit. 2015 skedde ett trendbrott, men resultaten är fortfarande sämre än 1995. Svenska elevers resultat i både årskurs fyra och åtta i matematik ligger under EU- och OECD-genomsnittet (Skolverket 2016b).

Andra studier ger en mer positiv bild. Pirls (Progress in International Reading Literacy Study) mäter fjärdeklassares läsförståelse i 50 olika länder. I den senaste undersökningen från 2016 presterar svenska fjärdeklassare bättre än EU- och OECD-genomsnittet och har förbättrat sina resultat sedan mätningen 2011 (Skolverket 2017a). I ICCS 2016 (International Civic and Citizenship Education Study), som jämför 21 länders åttondeklassares kunskaper, värderingar och engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor, ligger Sverige långt över snittet och har förbättrat sina resultat sedan den senaste mätningen 2009 (Skolverket 2017b).

Svag effektivitet

Effektivitet handlar om genomströmning, dvs. studietid och examinationsfrekvens. Även i detta avseende finns tydliga brister. Dessvärre saknade en dryg fjärdedel av de elever som gick ut grundskolan våren 2017 fullständiga betyg. 17 procent saknade betyg i något av kärnämnen svenska, engelska och matematik och fick därför inte gymnasiebehörighet (Ekonomifakta/Skolverket 2017).

Omkring 99 procent av alla ungdomar påbörjar en gymnasieutbildning, trots att den i Sverige är frivillig (Blanchenay, Burns, Köster 2014). Andelen elever som tar gymnasieexamen inom fyra år är dock endast 69 procent. Problemet är störst i de yrkesförberedande programmen. Av dem som påbörjat men inte fullföljt en gymnasieutbildning läsåret 2008 / 2009 var närmare 18 procent fem år senare varken i studier eller arbete. Ytterligare 20 procent befann sig i en osäker ställning. Motsvarande siffror för gruppen som fullföljt gymnasiet var fyra respektive tio procent (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017).

Otillräcklig relevans

Med relevans menas utbildningarnas användbarhet på arbetsmarknaden och i det framtida yrkeslivet – nyttan

av utvecklade kunskaper, färdigheter och förmågor. Enligt Svenskt Näringslivs enkätundersökningar saknar många arbetssökande rätt utbildning (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017). I en undersökning 2014 tillfrågades 3 600 företag om de ansåg att skolan förberett eleverna för arbetslivet. Endast tolv procent av företagen tyckte att skolan i stor eller mycket stor utsträckning lyckats med det. En knapp tredjedel ansåg att skolan i stor eller mycket stor utsträckning hade lyckats rusta eleverna med baskunskaper som läsa, skriva och räkna (Olsson & Skälstad 2014). Även OECD pekar på att kopplingen mellan utbildningssystemet och arbetsmarknaden behöver förbättras. Teoretisk utbildning har prioriterats på bekostnad av praktisk kunskap (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017).

Rapporter från Skolinspektionen och Skolverket pekar även på att det arbetsplatsförlagda lärandet inom gymnasiet är bristfälligt. På yrkesprogram får elever ofta inte ens de 15 veckors praktik som de ska ha enligt läroplanen. Om de får det håller undervisningen på arbetsplatsen ofta inte tillräckligt hög kvalitet, och alltför ofta saknar den koppling till den skolförlagda undervisningen (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017).

Den högre utbildningen

Vad gäller den högre utbildningen finns dessvärre liknande problem med kvalitet, effektivitet och relevans. När Universitetskanslersämbetet (föregångaren till Högskoleverket) genomförde ett utvärderingsprojekt 2011 – 2015 fann de att 26 procent av högskoleutbildningarna fick det lägsta betyget ”bristande kvalitet”, 59 procent fick mittenbetyget ”hög kvalitet” och endast 14 procent fick högsta betyg. Vad gäller effektivitet är svenska studenter i genomsnitt 1,5 år äldre än OECD-genomsnittet när de påbörjar en högre utbildning (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017). Svenska elever tar också lång tid på sig att slutföra sin examen: OECD-snittet ligger på 26 år medan Sverige har bland de högsta genomsnitten på närmre

29 år. Studenter i länder som Belgien och Storbritannien tar examen redan vid 23 års ålder (OECD 2017b).

En stor del av den dåliga genomströmningen på högskolenivå kan förklaras av brister i grund- och gymnasieskola. Ett av den högre utbildningens problem är också hur den matchar studenterna till deras framtida yrken. Det kan delvis bero på det resurstilldelningssystem som styr lärosätena. Det är utformat så att det enbart ser till studenternas efterfrågan och prestationer – ett mycket snävt effektivitetsbegrepp utan koppling till vare sig kvalitet och arbetsmarknad. En följd är att dyra utbildningar begränsas. Många utbildningar på eftergymnasial nivå upplevs ge kunskaper som är mer eller mindre irrelevanta för arbetsgivarnas behov (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017).

Sammanfattningsvis är det tydligt att svensk utbildning har flera allvarliga problem med kvalitet, effektivitet och relevans. Det borde tveklöst vara möjligt att få mer för de pengar som satsas.

Statens kärnuppgifter

När det gäller frågan om vad vi får för skattepengarna är statens kärnuppgifter det mest centrala. Vård, skola och omsorg kan trots allt även produceras på marknader och i civilsamhället, om än kanske inte i den omfattning och med den fördelning som statlig finansiering innebär. Politikens kärnuppgift är dock att producera ett fungerande rättsväsende, lag och ordning, försvar och ett visst grundläggande socialt skydd. Man kan även räkna vissa infrastruktursatsningar, miljöskydd och liknande till dessa kärnuppgifter.

Någon entydig definition eller avgränsning av dessa kärnuppgifter finns förstås inte. I försöken kan man dock ta hjälp av

det internationella standardiseringsförsöket Cofog (Classifications of the functions of government). Det är en indelning av statens utgifter i tio ändamål som i sin tur är uppdelade i under-ändamål.⁴ Erik Moberg gjorde 2004 ett försök att beräkna de mest angelägna offentliga utgifternas andel av BNP. Inspirerad av hans försök görs här en liknande ansats.

Tabell 1: Statens kärnuppgifter

Ändamål	Cofog-kategori	Miljarder kronor	Andel av BNP, %
Genuint kollektiva varor		179,8	4,1
Grundforskning	014	64,6	1,5
Försvar	02	52,0	1,2
Samhällsskydd och rättsskipning	03	57,0	1,3
Visst miljöskydd ⁵	053-056	6,2	0,1
Grundläggande socialt skydd		274,0	6,2
Sjukdom och funktionshinder	101	186,4	4,2
Boende	106	13,1	0,3
Övrig social utsatthet	107	74,5	1,7
Totalt		453,8	10,3

Siffrorna gäller år 2016, från Eurostat 2018. BNP 2016 var 4 400 miljarder kronor.

Med genuint kollektiva varor menas sådana varor som hela samhället gynnas av – där man inte kan stänga ute någon i samhället från nyttjandet av varan men där samtidigt ingen

4 De tio huvudändamål som ingår är allmän offentlig förvaltning; försvar; samhällsskydd och rättsskipning; näringslivsfrågor; miljöskydd; bostadsförsörjning och samhällsutveckling; hälso- och sjukvård; fritidsverksamhet, kultur och religion; utbildning samt socialt skydd.

5 Här ingår Cofog-kategorierna 053: Föreningsskydd, 054: Skydd av biologisk mångfald och landskap, 055: FOU miljöskydd och 056: övrigt miljöskydd. De delar av miljöskyddet som har uteslutits är avfallshantering och hantering av avloppsvatten, eftersom det bör ses som individuella (inte kollektiva) nyttigheter.

enskild har särskilda incitament att bidra till finansieringen av varan (ett så kallat *free rider*-problem). I tabellen ovan räknar vi grundforskning, försvar, samhällsskydd och rättsskipning samt visst miljöskydd till kollektiva varor. Som andel av BNP utgör dessa utgifter cirka 4 procent, dvs. mindre än en tiondel av skattetrycket på 44 procent.

Även grundläggande socialt skydd kan sägas vara en statlig kärnuppgift. Här handlar det således om stöd till människor med svåra sjukdomar och funktionshinder, behovsprövade bostadsbidrag samt stöd till socialt utsatta, dvs. olika typer av selektivt socialt skydd till grupper som inte kan antas klara sig på marknader och i gemenskaper.⁶

Noterbart är att dessa statliga kärnuppgifter tillsammans endast utgör ca tio procent av BNP. Samtidigt uppgår de offentliga utgifternas totala andel av BNP till 49,5 procent (Eurostat 2018).

Vad får vi då för våra skattepengar? Nedan summeras ett antal studier om försvaret och rättsväsendet. Vi kommer även att kortfattat diskutera infrastrukturen. Den senare räknas också ofta som en statlig kärnuppgift, åtminstone i Sverige. Det statliga utgifterna på infrastrukturuområdet uppgår till runt 1,5 procent av BNP (Svenskt Näringsliv 2018).

Eftersatt försvar

Försvaret är utan tvekan en statlig kärnuppgift. Förutom försvarsmakten är även myndigheten för samhällsskydd och

6 I posten ingår bland annat assistansersättningen, som uppgår till 30 miljarder kronor per år. Denna kostnad har dessutom ökat från 3,5 miljarder (4,5 miljarder i 2018 års penningvärde) sedan införandet av statlig assistansersättning år 1994 (Inspektionen för socialförsäkringen 2017).

beredskap (MSB), som ansvarar för det civila försvaret, en del av det svenska försvaret.

Försvarsmaktens uppdrag är att upprätthålla och utveckla ett militärt försvar som ska kunna möta ett väpnat angrepp. Försvarsmakten ska försvara Sverige och främja svensk verksamhet; upptäcka och avvisa kränkningar; värna Sveriges suveräna rättigheter och svenska intressen och kunna förebygga och hantera konflikter och krig i och utanför det egna landet (Försvarsmakten 2017a).

I den svenska försvarsmakten arbetar cirka 20 000 personer (Försvarsmakten 2016). Sedan 2017 råder totalförsvarsplikt, vilket innebär att alla svenskar mellan 16 och 70 år, oavsett kön, har en plikt att bidra till försvaret. Dessutom har vi en återinförd värnplikt som innebär att av alla som fyller 18 år tas cirka 1 500 personer ut för en militär grundutbildning. Därutöver är ambitionen att ytterligare 2 500 personer ska antas av dem som söker sig till utbildningen frivilligt (Försvarsmakten 2017a).

De senaste decennierna har emellertid de ekonomiska resurserna till försvaret kontinuerligt minskat, med försvagad försvarsförmåga som följd. Som andel av BNP har försvarsutgifterna sjunkit från 2,6 procent 1988 till ca en procent 2016 (Sipri 2017). I stort sett all planering för höjd beredskap och krig har legat nere under 90- och 00-talen. Istället har internationella insatser prioriterats (Försvarsdepartementet 2017).

Mellan 2000 och 2015 sjönk de svenska försvarsutgifterna med 14 procent, medan de i resten av världen ökade med 55 procent; Europa ökade sina utgifter med 16 och Ryssland med 216 procent (Nordlund & Wiklund 2017). De senaste åren har Sverige dock ökat anslagen; försvarsbeslutet 2015 innebar ett trendbrott (Olsson & Bäckström 2016).

Försvarsmakten skriver dock själv i sin perspektivstudie från 2017 att den egna operativa förmågan successivt kommer att sjunka fram till 2025, att de militärstrategiska målsättningarna inte kommer att uppnås och att trovärdigheten kommer att ifrågasättas internt och externt, även med de nya anslagen (Försvarsmakten 2017b).

I december 2017 överlämnade Försvarsberedningen en rapport där de slår fast att den enskilt viktigaste åtgärden 2016 – 2020 är att öka den operativa förmågan hos de krigförande förbanden och säkerställa den samlade förmågan i totalförsvaret (den totala verksamhet som behövs för att förbereda Sverige för krig, alltså både civil och militär). Man konstaterar att det kommer att ta lång tid att uppnå en förmåga som är tillräcklig för att hantera de hot som ett totalförsvaret bör kunna möta (Försvarsdepartementet 2017).

Exempelvis saknas förutsättningar för att avvärja en attack mot den digitala infrastrukturen. I sin årsrapport för 2017 uppger Försvarets Radioanstalt (FRA) att de har upptäckt flera avancerade angrepp mot bland annat forskning och utveckling, försvarsindustrin, politiska organ, institutioner och myndigheter. Elförsörjningen vid ett väpnat angrepp bedöms också vara begränsad, de polisiära resurserna för små och allmänhetens kunskap om beredskap bristande. Ett väpnat angrepp mot Sverige bedöms inte kunna uteslutas (Försvarets radioanstalt 2018; Försvarsdepartementet 2017). I sin perspektivstudie varnar också Försvarsmakten för ett så kallat förmågegap: Ryssland planerar att öka sin militära förmåga medan den svenska försvarsmaktens förmåga minskar (Försvarsmakten 2017b).

För att sammanfatta är det uppenbart att det svenska försvaret är eftersatt. De medel som satsas är otillräckliga och det är oklart vad vi får för pengarna.

Brister i lag och ordning

Statens kanske viktigaste uppgift är att upprätthålla lag och ordning och garantera likhet inför lagen, dvs. att tillhandahålla ett fungerande rättsväsende.

OECD jämför i vilken grad medborgare känner sig trygga i olika länder. I Sverige känner sig 76 procent trygga när de går hem om kvällen, vilket är något fler än i Irland och litet färre än i Storbritannien. I de övriga nordiska länderna är motsvarande siffra dock över 80 procent (OECD 2017c). Ett kompletterande mått är Nationella Trygghetsundersökningen (NTU) som Brottsförebyggande rådet gör varje år. Den presenterar en uppskattning av hur många i Sverige som utsatts för brott med stöd av telefonintervjuer och enkäter. En dryg femtedel (22 procent) uppger att deras livskvalitet påverkas till följd av otrygghet. Under 2016 uppgav 15,6 procent att de hade utsatts för brott mot enskild person: misshandel, hot, sexualbrott, personrån, bedrägerier och trakasserier. Det är en ökning med 2,3 procentenheter sedan 2015. Kvinnor känner sig otrygga i större utsträckning än män (BRÅ 2018).

Det dödliga våldet (fullbordat mord, dråp och misshandel med dödlig utgång) har de senaste två decennierna minskat tydligt i Sverige, precis som i många andra västländer. Det dödliga våldet i Sverige är dessutom lågt ur ett internationellt perspektiv. Det globala snittet för antal offer per år och miljon invånare är drygt 50 offer, medan snittet i Sverige ligger på 8,3. Den vanligaste typen av dödligt våld i Sverige är våld inom familjen eller nära relationer och spontana, alkoholrelaterade konflikter, oftast mellan män (BRÅ 2015).

En noterbar utveckling är emellertid den strukturförändring vad gäller dödligt våld med skjutvapen som har ägt rum: från våld med legala skjutvapen i till exempel nära relationer till dödligt våld med illegala skjutvapen i kriminella konflikter.

Kriminella konflikter i storstadslänen står numera för ungefär hälften av allt dödligt våld med skjutvapen i Sverige, jämfört med knappt 20 procent i början av 90-talet. Dock rör det sig i absoluta tal om en ökning från omkring tre – fyra händelser per år under 1990-talet till omkring åtta händelser per år i början av 2010-talet. Fortfarande sker 90 procent av allt dödligt våld i Sverige i andra sammanhang, och totalt sett har det dödliga våldet minskat (BRÅ 2015).

Grundläggande i en välfungerande demokrati är även att medborgarna känner förtroende för rättsväsendet. Drygt hälften av den svenska befolkningen 16 – 79 år har stort förtroende för rättsväsendet. Generellt sett har yngre större förtroende för rättsväsende än äldre (BRÅ 2018). Förtroendet ökade kontinuerligt mellan 2006 och 2015 men har minskat de senaste två åren. Förtroendet för polisen ligger på samma nivå som rättsväsendet i stort, men även det förtroendet har minskat de senaste åren. Det går dock ännu inte att säga om det är del av en långsiktig trend eller ej.

Andelen brott som utreds och uppklaras av polisen är låg, och har sjunkit de senaste tio åren: från 18 procent 2006 till 13 procent 2016. Uppklaringsgraden är särskilt låg för brott mot person (till exempel våldsbrott) och mot förmögenhet, men högre än genomsnittet vad gäller brott mot staten och brott mot allmänheten (till exempel allmänfarliga brott som mordbrand) (BRÅ 2017). Värt att notera är att upplärningsprocenten beräknas som andelen av det totala antalet handlagda brott – dit räknas alla anmälda brott, även de som visar sig inte vara brott alls. Detta drar ner Sveriges upplärningsgrad i relation till andra länder, vars mått inte räknar in anmälningar som sedan visar sig inte vara brott (BRÅ 2014).

Trots reformförsök verkar inte polisväsendets situation ha förbättrats avsevärt. Den 1 januari 2015 ombildades 21

polismyndigheter till en enda med hopp om en högre kvalitet i polisens arbete. Tyvärr visar en utvärderingsrapport från Statskontoret att det inte har fått fullt genomslag. Polisens utredningsverksamhet har påverkats negativt av omorganisationen. Dessutom har andelen poliser som slutar och sjukfrånvaron ökat efter förstatligandet. Under 2017 valde tre procent av alla poliser under 63 år att lämna yrket, vilket är en ökning från tidigare år. Den resursökning som har skett sedan omorganisationen har dessutom främst gått till anställning av fler civilanställda, inte poliser, vilka ofta saknar den utbildning och erfarenhet som efterfrågas. Polistätheten är nu den lägsta på tio år (Statskontoret 2017; Örstadius 2018).

Följden är att användandet av s.k. semiprofessionella resurser (ofta väktare) i räddningsinsatser har ökat i Sverige (Andersson Granberg, Fredriksson, Pilemalm, Yousefi Mojir 2017). Omsättningen i säkerhetsföretagen har ökat från drygt 20 miljarder 2012 till nära 35 miljarder 2016 (Säkerhetsföretagen 2017). Även kommunernas utgifter för anlitaandet av privata bevakningstjänster har ökat. Tidningen Dagens Samhälle gjorde under 2017 en studie som fann att kommunernas bevakningsutgifter hade ökat med uppemot 50 procent mellan 2014 och 2016 (Perkiö 2017). Detsamma finner branschorganisationen Säkerhetsföretagen: 140 kommuner har ökat sina bevakningsutgifter under 2016, delvis därför att polisens resurser inte räcker till för trygghetsbehovet (Säkerhetsföretagen 2017).

Även svenska handlare har ett växande trygghetsbehov: 44 procent uppgav att de har höjt sina säkerhetsinvesteringar under det senaste året (Svensk handel 2017). Att kriminaliteten utgör ett hinder för företag belyser även en rapport av Stockholms handelskammare från 2016. Där framgår att var fjärde företag i Stockholms utanförskapsområden har fått en försämrad ekonomi till följd av brottslighet, och att en av

fem företagare upplever otrygghet i sin verksamhets lokaler (Stockholms handelskammare 2016).

Bevakningsbranschens yrkes- och arbetsmiljönämnd varnar för att polisens resurser allt oftare inte räcker till för att svara mot befolkningens behov av trygghet, och att säkerhetsbranschen är en underutnyttjad resurs (BYA 2015). Säkerhetsbranschens anställda är ofta på plats före polisen och de menar därför att det är en resurs som kan och bör användas (Säkerhetsföretagen 2017).

Infrastruktur

Trots att det inte är uppenbart varför eller enligt vilken definition infrastruktur är en statlig kärnuppgift kommer man inte ifrån att det svenska systemet är uppbyggt som sådant att staten är ansvarig för en stor del av infrastrukturen. År 2016 avsatte svenska staten 44 miljarder kronor till investeringar i väg- och järnväg. Staten har ansvar för 9 850 mil väg och statsbidrag utgår till 7 630 mil enskild väg. Det svenska järnvägsnätet, runt 1 200 mil, bekostas och ansvaras för till största delen av staten (Flam, Börjesson, Mörth, Nilsson 2016).

Svensk infrastruktur förefaller vid ett första påseende relativt välfungerande ur ett internationellt perspektiv. I *Global Competitiveness Index 2017 – 2018* rankas 137 länder utifrån landets förutsättningar för långsiktig tillväxt. I subindexet infrastruktur rankas Sverige på 19:e plats, vilket dock är ett fall på sex platser sedan undersökningen 2011 – 2012 (World Economic Forum 2011 & 2017).

Fallet kan ha att göra med den infrastrukturskuld som många varnar för. Sedan 1995 har persontrafiken på järnväg och godstrafiken ökat kraftigt, medan infrastrukturinvesteringarna ur ett internationellt perspektiv har varit låga (Vredin 2013). Konjunkturinstitutet varnade i en rapport från 2012 för ett

hotande kapacitetsproblem på vägar och järnvägar, till följd av att man inte tagit hänsyn till den ökade trafikmängden (Konjunkturinstitutet 2012).

Enligt Svenskt Näringsliv har de offentliga investeringarna i infrastruktur gått från fyra procent av BNP vid mitten av 1960-talet till 1,5 procent av BNP under 2000-talet. Infrastrukturstocken som andel av BNP har kraftigt minskat under samma period (Svenskt Näringsliv 2018). Vissa forskare tvivlar dock på värdet av att mäta infrastruktuursatsningar som en andel av BNP och påpekar att dataunderlagen inte är transparenta, vilket gör internationella jämförelser osäkra samtidigt som det kan vara mycket svårt att jämföra kvalitet mellan länder (Nyström 2013).

Ett ytterligare problem med infrastruktuursatsningarna är att det i Sverige ofta satsas på samhällsekonomiskt olönsamma projekt. Dessutom underskattas ofta projektens kostnader i början, med alltför optimistiska kalkyler i upphandlingarna (Flam, Börjesson, Mörth, Nilsson 2016; Svenskt Näringsliv 2018; Hansson 2017). Riksrevisionen, som granskat Trafikverkets beräkningar och redovisning av produktivitet 1991 – 2009, menar dessutom att de statliga myndigheterna inte i tillräcklig utsträckning har analyserat och utvärderat investeringarna, vilket gör att det inte går att bedöma standarden och dess förändringar (Riksrevisionen 2011; Flam, Börjesson, Mörth, Nilsson 2016).

Svensk infrastruktur förefaller hålla hygglig standard internationellt sett, även om det finns svårigheter att mäta kvaliteten. Samtidigt satsas ofta på olönsamma projekt och många varnar för att Sverige har en infrastrukturskuld.

Statens kärnuppgifter är de verksamheter som civilsamhällets gemenskaper och marknadsekonomin inte bedöms

ha förmåga att klara för att värna medborgarnas frihet och trygghet. Tydliga tecken finns dessvärre på att försvaret under lång tid har eftersatts och underfinansierats. Även när det gäller lag och ordning finns brister, främst ett lågt upplärnande av brott och ökat dödligt skjutvapenvåld bland kriminella grupper i storstadslänen. När det gäller infrastrukturen finns indikatorer på att det har satsats för lite resurser och kanske framförallt: att satsningarna inte har varit tillräckligt effektiva och produktiva.

Sammanfattning

Sammanfattningsvis visar denna genomgång att det finns tydliga brister i villkoren för välståndsskapande, produktionen av välfärdstjänster och statens kärnuppgifter. Trots höga skatter levererar inte politiken på viktiga områden. Vi får dålig valuta för pengarna.

Trots att Sverige klarar sig bra i flera avseenden finns stora problem med företagens kompetensförsörjning, arbetsmarknadens flexibilitet, skatter på företagande och individer, myndighetsutövning och regeltillämpning, offentlig upphandling, bostäder och infrastruktur samt synen på företagens samhällsroll.

Vården och omsorgen har brister vad gäller tillgänglighet, köer och information. Det saknas ett patientfokus. Den nästan helt skattefinansierade och av stat, landsting och kommuner producerade, reglerade, upphandlade och prissatta välfärdproduktionen levererar inte vad vi har anledning att förvänta oss. Detsamma gäller skola och utbildning: där finns brister i kvalitet, effektivitet och relevans. Kopplingen till arbetslivets behov är svag och alldeles för få klarar att slutföra ens grundskola och gymnasieskola med godkända betyg.

Även, och kanske mest allvarligt, finns brister när det gäller statens kärnuppgifter. Försvaret är eftersatt och underfinansierat. Rättsväsende och polis har ett lågt uppklärnande av brott och svårt att lösa ett ökat dödligt våld bland kriminella grupper i storstadslänen. Vissa tecken finns även på att satsningar på infrastrukturen har varit otillräckliga, ineffektiva och improduktiva.

Sverige borde kunna bättre.

Möjligheternas land

I Sverige har det länge funnits en stark tilltro till politikens möjligheter. Kanske för stor. På många viktiga samhällsområden får vi dålig valuta för satsade skattemedel. De problem som identifierats ovan vad gäller välståndsskapandets villkor, välfärdsproduktion och statens kärnuppgifter är i de flesta fall väl kända. Likväl har de inte åtgärdats.

Mycket talar för att en huvudorsak till detta är en enögd tro på mer politik: att mer av stat, landsting och kommun, höjda skatter, fler regleringar och offentliga monopol är svaret på alla samhällsproblem – snarare än att skapa bättre förutsättningar för marknader och gemenskaper.

Annorlunda uttryckt behöver den svenska modellen vidareutvecklas. Ansvarsfördelningen mellan stat och individ, mellan offentligt och privat, behöver tydliggöras. Det bör ske främst genom att göra staten mer fokuserad, men även genom att i övrigt utveckla villkoren för frihet, trygghet och välståndsskapande. Det görs bäst genom att i ökad utsträckning tillvarata marknader och gemenskaper. Det handlar om att bejaka och utveckla den nya svenska modell som vuxit fram under de senaste decennierna.

Sverige behöver framtidstro och en dynamisk företagssektor, ett vitalt civilsamhälle och en stark och inkluderande stat som levererar det som förväntas av den. Genom en fokuserad stat som stärker vingarnas trygghet, bejakar polycentrisk väl-

färdsproduktion, bidrar till stärkt utvecklingskraft och ökad rättvisa kan Sverige bli ett möjligheternas land.

En fokuserad stat

Politiken måste bli bättre på att klara sina kärnuppgifter. Det är genuint kollektiva nyttigheter och grundläggande socialt skydd som är politikens viktigaste uppgifter. Totalt utgör de offentliga utgifterna på dessa områden tio procent av BNP, dvs. mindre än en fjärdedel av de 44 procent som tas ut i skatt. En ökning av utgifterna på försvar och rättsväsende med flera procentenheter framstår utan tvekan som motiverad. Även miljöskydd och grundforskning är viktiga uppgifter. Men då måste resurseffektiviteten öka i andra sektorer och staten måste prioritera bättre, inte minst infrastruktursatsningarna måste bli samhällsekonomiskt lönsamma.

Att garantera att alla unga får utbildning av hög kvalitet på grundskole- och gymnasienivå är också en central politisk uppgift i ett inkluderande samhälle som vill främja frihet, trygghet och välstånd. Om vi till kärnuppgifterna i tabellen lägger utgifterna för grundläggande utbildning utgör dess utgifter totalt endast knappt 16 procent av BNP (Eurostat 2018), dvs. ca en tredjedel av skattetrycket. Här handlar det dock inte primärt om mer resurser utan snarare om att tillse att utbildningen genomförs på ett sådant sätt att kunskapsmålen uppnås, oavsett om huvudmannen är offentlig eller privat. Likaså har politiken ett ansvar att utveckla och anpassa de institutionella villkoren för välståndsskapande, välfärdsproduktion och trygghetssystem till den föränderliga värld vi lever i. Mer om detta i ett kommande avsnitt.

En ökad fokusering av statens uppgifter är önskvärd av flera skäl. En fokuserad stat har bättre förutsättningar att leverera på sina kärnområden, dvs. i första hand försvar, sam-

hällsskydd och rättsskipning, grundforskning, miljöskydd samt grundläggande social skydd till utsatta och behövande. Likaså behöver skattetrycket och regelbördan minskas i syfte att stärka välståndsskapandets och gemenskapernas villkor. Marknader och gemenskaper behöver ges en större roll för att främja frihet, trygghet och välstånd – allt inom ramen för en välfärdsstat där det offentliga tar fortsatt ansvar för att alla medborgare garanteras välfärdstjänster och social trygghet. Lika möjligheter, snarare än lika utfall, bör vara ambitionen för att skapa ett rättvisare Sverige.

En stat som försöker göra allt, klarar snart ingenting riktigt bra. En väl fungerande stat klarar sina egna uppgifter och ser till att marknader, civilsamhälle och medborgare blomstrar.

Vingarnas trygghet

Vingarnas trygghet handlar om trygghet i förändring: att känna trygghet i att kunna gå vidare till ett nytt jobb när digitalisering, globalisering och andra omvärldsförändringar oundvikligen omvandlar den svenska arbetsmarknaden. Begreppet myntades av LO-ekonomen Gösta Rehn och handlar om att understödja framväxten av nya välbetalda jobb inom expanderande branscher och se den kreativa förstörelsen på marknaden som en möjlighet och inte ett hot. Det tjänar alla parter på i längden (Rehn 1988).

Den svenska modellen har handlat, och bör handla, om att inte omotiverat understödja status quo. Som Anders L. Johansson (1989) uttrycker det i sin analys av Saltsjöbadsavtalets tillkomst: ”samtliga tre maktsfärer – arbete, kapital och stat – slöt upp bakom ett dynamiskt näringsliv”.

Det är samma grundtanke som ligger bakom senare års diskussioner om *flexicurity*, där det danska systemet ofta

lyfts fram som en förebild. Det bygger på att flexibilitet och trygghet inte är oförenliga, utan kompletterande. Istället för att fokusera på anställningstrygghet läggs fokus på omställningstrygghet mellan jobb och att nya jobb kan skapas. Det sätter press på arbetstagare att ständigt utveckla sin förmåga, medan arbetsgivare får ett incitament att förbättra sin organisation och ständigt erbjuda mer utvecklande arbeten med förmånligare arbetsvillkor (Obadić 2009; Wilthagen & Tros 2004).

Liknande idéer finns även i det som ibland kallas ett ”socialt investeringsperspektiv” på statens roll (Leoni 2016). Med det menas att ett inkluderande samhälle, människors långsiktiga välfärd och samhällets välstånd är beroende av satsningar på grundläggande socialt skydd. Det bör kombineras med en satsning på humankapital och kompetens för de som får offentligt stöd. På så sätt kan de aktiveras på arbetsmarknaden på riktigt.

Detta innebär att det behövs ett nytt helhetsperspektiv som samtidigt bejakar flexibilitet, kompetens, trygghet och jobbskapande. Dagens svenska modell har klara brister i dessa avseenden.

Ett exempel är lagen om anställningsskydd. Det uttalade syftet med LAS var att öka trygghet i den anställning man har för tillfället, snarare än trygghet i förändring. Följden har blivit att många har få utvecklingsmöjligheter och låses in i jobb de inte trivs med. Dessutom förhindras framväxten av nya, dynamiska företag eftersom reglerna gör nyanställningar riskfyllda och kostsamma. Arbetsgivare har även incitament att säga upp tillfälligt anställda innan de blir *insiders*. Det skapar ökad otrygghet för alla dem, inte minst ungdomar och invandrare, som inte har fast anställning. Konsekvensen är en tudelad arbetsmarknad (Lindbeck, Palme, Persson 2006;

Furåker 2010). Kanske allra allvarligast är de långtgående problemen för integrationen av nyanlända.

På motsvarande sätt nödvändiggör den svenska arbetsmarknadsmodellens konfliktregler en stark lönenormering och samverkan. I annat fall riskerar kostnaderna att skena iväg och konkurrenskraften att urholkas. Följden är höga ingångslöner och stark lönesammanpressning. Stora grupper anställda har små eller obefintliga möjligheter till lönekarriär, och det är svårt eller omöjligt för arbetsgivarna att använda lönen som ett medel för att rekrytera, behålla och utveckla personal. Det begränsar företagens utvecklingskraft. Minskad centralisering kan förväntas vara särskilt värdefullt i tider när det är viktigt att klara en stark strukturomvandling, då människor och resurser behöver flyttas över till växande företag och branscher. Även integrationen av nyanlända torde förutsätta en flexiblare lönesättning och lägre ingångslöner (Karlson & Stern 2017; Arbetsmarknads-ekonomiska rådet 2018).

Likaså finns, som visats i tidigare avsnitt, brister i den skola och utbildning som ska lägga grunden för fortsatt lärande under resten av livet. Kvaliteten brister, effektiviteten är låg och relevansen svag för arbetslivets behov. Utbildningar behöver i ökad utsträckning också göras tillgängliga, gärna med hjälp av digital teknik, för medarbetare i arbetslivet som behöver bredda och fördjupa sin kompetens. Detta är oundgängligt för att ett system med trygghet i omställning ska fungera. Även finansieringen av det fortsatta lärandet behöver utvecklas (Karlson, Grönbäck, Joyce 2017).

På den högre utbildningens område finns problem med kvalitet, effektivitet och relevans. Här behövs istället frihet, mångfald och nytänkande. Om studenterna verkligen ges möjlighet och incitament att betrakta valet av utbildning,

genomförandet av utbildningen och utnyttjandet av utbildningen på arbetsmarknaden som en investering kommer sannolikt många av dagens problem inom högskole- och universitetssystemet att försvinna. Att slösa bort tid och resurser på utbildning med undermålig kvalitet och låg relevans är inget annat än just slöseri. Utan ett sådant signalsystem är det faktiskt svårt att tänka sig hur problemen med sjunkande kvalitet och bristande relevans ska kunna hantearas (Karlson 2013).

För att våga pröva vingarna behövs ett socialt skyddsnät för omställning mellan arbeten. Den rådande principen i Sverige har länge varit den så kallade inkomstbortfallsprincipen, som innebär att ersättningen vid sjukdom, arbetslöshet och föräldraskap ska spegla inkomsten. Det innebär till exempel när det kommer till sjukförsäkringar att staten ska garantera en trygghet i form av runt 80 procent av din arbetsinkomst när du blir sjuk. Men ersättningsnivåerna har minskat över tid, delvis därför att de nominella ersättningsnivåerna har sänkts men även för att inkomsttaket i sjukförsäkringen inte har utvecklats i samma takt som lönerna (Inspektionen för socialförsäkringen 2015).

Ungefär hälften av Sveriges arbetstagare har en inkomst ovanför inkomsttaket för sjukförsäkringen (Regeringskansliet 2017; SCB 2016). 1992 var det endast 14 procent av männen och två procent av kvinnorna som hade en inkomst som översteg taket. Liknande trender går att utröna även vad gäller andra offentliga försäkringar, som arbetslöshetsförsäkringen. Följden är att inkomstbortfallsprincipen i praktiken har urholkats (Inspektionen för socialförsäkringen 2015).

Det innebär att systemet går mot ett fokus på grundtrygghet, vilket i grunden är en positiv utveckling, men bör kombineras med ökade privata försäkringar. En lösning kan vara att

socialförsäkringssystemet i högre utsträckning efterliknar trafikförsäkringen med obligatoriska, icke-statliga försäkringslösningar. Schweiz och andra länder har liknande system för hälso- och sjukvården. Även Nederländerna införde 2006 ett system med obligatorisk hälso- och sjukvårdsförsäkring där patienterna kan välja både försäkringsbolag och vårdgivare själva (Myndigheten för vård- och omsorgsanalys 2014).

Man kan också tänka sig ett system i stil med pensionsystemet. Dess tydliga uppdelning mellan statlig pension, premiepension, kollektiv avtalspension och privat pensionsparande bör kunna tillämpas även på andra områden. I ett mer pluralistiskt samhälle med större skillnader i värderingar och livsstilar behövs ökad valfrihet på detta område.

Gemensamt för problemen med socialförsäkringarna och pensionsystemet är att den svenska staten under lång tid har tagit över ansvaret för även den individuella ekonomin från de svenska medborgarna. Det betyder att nu, när systemet blir överbelastat, har många generationer av svenskar fostrats i att ansvaret för till och med en privatekonomi ligger hos det offentliga. Där behövs en större medvetenhet och individuellt ansvar.

Vidare finns idag stora brister i målpuppfyllelsen för AMS-politiken och Arbetsförmedlingen (Calmfors, Forslund, Hemström 2004). Den tycks inte bidra till ökad rörlighet, det finns undanträngningseffekter och stundtals rent kontraproduktiva resultat. Det måste också bli lättare att skapa jobb. Här krävs förbättringar i välbefinningsindexets villkor: regelförändring, ökad näringsfrihet och sänkta skatter. Att den svenska modellen kan skapa förutsättningar för fler jobb i växande företag torde vara en förutsättning för vingararnas trygghet och modellens långsiktiga legitimitet.

Polycentrisk välfärd

Välfärdssektorerna lider som visats i många fall av stora kvalitets- och effektivitetsproblem. Bilden är förstås långt ifrån entydig – viktiga framgångsexempel finns. Men trots att stora offentliga resurser satsas på välfärdssektorerna visar vårdköer, undermåliga skolresultat och brister i omsorgen att stor förbättringspotential finns.

Problemen har många orsaker. En av de viktigaste är sannolikt att marknader och civilsamhället nedtonats till förmån för ett extremt beroende av offentlig monopolproduktion. Offentliga producenter svarar, som framgått ovan, för 77 procent av välfärdsproduktionen. Räknas kommunalförbund och offentliga bolag in stiger andelen till drygt 79 procent (Ratioakademien 2017). Det är uppenbart att kommuner och landsting har tagit på sig uppgifter som de inte är kapabla att klara. Styr- och resursfördelningsystemen behöver också utvecklas.

I offentliga monopol, dvs. renodlad politisk serviceproduktion, där inte bara finansiering och styrning utan även genomförande sker inom ramen för en politiskt styrd byråkrati, uppstår regelmässigt stora problem med effektivitet, kvalitet och kostnadskontroll. Politiskt valda styrelser saknar ofta kompetens att stå i spetsen för stora strukturer. Det är väl dokumenterat i forskningen (t.ex. Kornai, Maskin, Roland 2003; Shleifer 1998) och leder inte minst till att innovationsförmågan begränsas (Karlson 2002b).

Det behövs ett perspektivskifte där kvaliteten i skola, vård och omsorg ska vara styrande, oberoende av huvudmannaskap. Såväl privata och ideella som offentliga producenter behövs för att utveckla välfärdstjänsterna. I de flesta länder finns i själva verket ofta offentliga förvaltningar, ideella

organisationer och vinstdrivande företag parallellt i flera välfärdssektorer. De kompletterar varandra.

Ibland dominerar den offentliga förvaltningsorganisationen. Ibland dominerar den ideella icke vinstdrivande sektorn. Det kan vara en följd av att dess kapital är trögrörligt, men också av att brukarna ofta hyser stort förtroende för ideella utförare. Ibland dominerar privata vinstdrivande företag, ofta när och där det behövs innovationer, snabb omställning och nya strukturer.

De privata välfärdsinnovatörerna är sannolikt särskilt viktiga för Sverige eftersom de har incitament att bygga koncerner med gemensamma kvalitets- och personalsystem över kommungränserna, vilka ideella aktörer och förvaltningar saknar. Marknadslösningar har mycket att bidra med när det gäller kvalitet i välfärden, bland annat eftersom konkurrens och valfrihet är kvalitetsdrivande. Blotta existensen av alternativ gör att man lättare själv kan jämföra. Det i sig ger tydliga incitament till förbättring både vad gäller effektivitet (valuta för pengarna) och kvalitet (kundnöjdhet och utfall).

Detta syns tydligt inte minst i friskolereformen som genomfördes 1992. Denna ledde till högre resultat både i friskolor och kommunala skolor, som forskarna Anders Böhlmark och Mikael Lindahl (2012) menar sannolikt beror på just konkurrensen skolor emellan. Liknande resultat fann forskarna Henrik Jordahl och Fredrik Andersson (2011) i sin forskningsöversikt om *outsourcing*, där slutsatsen är att *outsourcing* generellt sett håller ner kostnaderna utan att påverka kvaliteten negativt.

Fler alternativ och transparens kring välfärdstjänster skapar en öppnare diskussion om vad som är bra, mindre bra och vad som kan göras för att förbättra. Vinster är avgörande i denna process. De fungerar som ett signalsystem eftersom vinsterna

endast består så länge välfärdsföretagen fortsätter att vara innovativa och fokuserade på faktisk kundnytta. Det är en förutsättning för att kunna attrahera utvecklingskapital, medarbetare och andra knappa resurser (Ratioakademien 2017; Olofsson 2017). Det finns inga empiriska belegg för att vinstdrivna företag skulle tumma på kvaliteten för att göra högre vinst och inte heller något negativt samband mellan lönsamhet och kvalitet i välfärdsföretagen (Jordahl & Sundén 2016).

Mats Bergman (2018) sammanfattar i en kort forskningsöversikt: ”de vinstdrivande välfärdsverksamheterna [kostar] normalt skattebetalarna lika mycket som offentlig verksamhet, eller mindre, medan kvalitén, så gott det går att mäta, i de flesta fall är helt likvärdig och ibland bättre”.

Privata och offentliga välfärdsproducenter måste följaktligen behandlas och följas upp på samma sätt. Huvudmannaskapet är sekundärt. Det ett stort problem att landsting och kommuner har så skiftande kvalitet på sina tjänster. Tydliga kvalitetskriterier måste kunna användas i upphandlingar, och därefter mätas och följas upp, oavsett privat eller offentligt huvudmannaskap. Oftast är det slöseri i offentlig verksamhet som är problemet, inte vinster i välfärden.

Ett alternativ är att i allt större utsträckning tillämpa ett voucher-system istället för att upphandla, där etableringen för utförare är relativt fri och följs upp med tydliga och hårda kvalitetskrav. Politiker är generellt bättre kravställare än förhandlare, och det är bra om systemet är anpassat efter sina förutsättningar. På så sätt bejakas de privata aktörer som behövs för att se till att ineffektiviteten drivs ut och kvaliteten stärks. Svensk välfärd kan inte fungera utan privata aktörer.

Men även ideella aktörer – civilsamhället och gemenskaper – har en viktig roll. I exempelvis USA utgör de icke-vinstdri-

vande sjukhusen 51 procent av samtliga sjukhus medan motsvarande siffra för särskilda boenden (*nursing homes*) är en knapp fjärdedel (American Hospital Association 2018; Harris-Kojetin m.fl. 2016). På kontinenten i Europa är de ideella aktörerna i allmänhet helt dominerande. Sverige är förhållandevis ovanligt, då välfärdssektorn dominerats av offentlig verksamhet i förvaltningsform. De senaste trettio åren har privata företag dock övertagit en mindre del av välfärdsproduktionen. Det gäller såväl vård och omsorg som skola.

Den vanligaste modellen internationellt sett är således den polycentriska: ideella, vinstdrivande och offentliga utförare verkar sida vid sida. Detta kan vara vägen framåt även för Sverige för att stärka kvalitet, effektivitet, tillgänglighet, lyhördhet och relevans. Det skulle innebära en mångfald av nivåer för styrning och tydliga decentraliserade modeller i stil med dem nobelpristagaren Ellinor Ostrom studerade inom amerikansk offentlig förvaltning. Hennes perspektiv är just det polycentriska: gemensamma normer, regler och institutionella strukturer skapas av de närmast berörda, dvs. utförarna (Ostrom 1990).

Tillämpat på välfärdsområdet ligger utmaningen i väsentlig utsträckning i att kunna utveckla ett antal normer kring kvalitet och effektivitet som är gemensamma för skol-, vård- eller omsorgssystemen. Det behövs, som Aligicia och Tarko (2013) uttrycker det:

”... en övergripande uppsättning med normer och regler som begränsar externaliteter och skapar förutsättningar för ett godtagbart utfall på övergripande systemnivå”.

En nyckel ligger i att bejaka ”samproduktion”, vilket i hög grad redan utmärker välfärdssektorn, det vill säga att brukarna själva är involverade i produktionen av tjänsterna

utbildning, omsorg och hälsa. Det är så gemensamma normer uppstår och utvecklas, oavsett om produktionen är ideell, privat eller offentlig. Detta är ett ofta bortsett faktum i diskussionen. Vård, omsorg och utbildning har sin grund i gemensamma arrangemang för att hantera grundläggande mänskliga behov. Sektorn genomsyras av explicita och implicita regler och normer i samhället.

Problemet för oss i Sverige är dels att en sammanhållen analys av polycentriska system för välfärdsproduktion saknas, dels att styr- och finansieringsformerna för existerande system av denna typ är outvecklade och helt otillräckliga – något som torde vara uppenbart, åtminstone från svensk horisont, särskilt med tanke på de kvalitets- och effektivitetsproblem som dagligen rapporteras.

Detta är kanske allra tydligast vad gäller den svenska skolan. Till följd av uppenbara styrningsproblem vürmas det i vissa kretsar numera för ett återförstatligande av skolan. Det är mycket möjligt att den s.k. kommunaliseringen av skolan genomfördes på fel sätt. Detta kan ses ur Ostroms polycentriska perspektiv: i sin forskning har hon funnit att när stater implementerar en toppstyrd decentralisering där lokala tjänstemän, utförare och brukare hålls utanför kan tidigare stabila system raseras. Men ett fel åtgärdas inte av ännu ett, och att förespråka ett förstatligande av skolan är fel tänkt.

Först och främst började försämringarna i svensk skola bli tydliga redan på 1980-talet, orsakade av missriktade reformer ännu tidtidigare. Det kan alltså inte vara 1990-talets skolreformer som orsakat försämringarna, även om de kan ha bidragit (Homlund, m.fl. 2014). Dessutom har den svenska skolan aldrig varit vare sig renodlat kommunal eller statlig, och är det heller inte idag. Vad ett återförstatligande skulle innebära eller hur det skulle gå till är oklart (Ringarp 2011).

En kommunalt skolansvar är heller inte i sig någonting dåligt – se bara på Finland som har både goda resultat och en kommunalt driven skola.

Den svenska skolans problem har istället i hög grad att göra med ett bristande ledarskap och en övergång från regelstyrning till målstyrning som slagit bakut (Ringarp 2011; Statskontoret 2013; SOU 2004). Det tunga fokuset på resultat (och ofta missvisande sådana) har lett till att lärarnas administrativa arbetsbördor har ökat markant. De som nu förespråkar ett förstatligande av skolan bör påminnas om att det finns en risk för att ett ökat statligt inflytande och krav kommer att innebära ytterligare merarbete för lärarna och minskad självständighet (Gustafsson, Sörlin, Vlachos 2016; SOU 2014). Mot den bakgrunden verkar ett storskaligt förstatligande av skolan vara fel väg att gå, även om vissa funktioner och kvalitetssäkringssystem kan ges ett ökat statligt ansvar.

Ökade resurser eller ett strikt regel- och kontrollsystem kan inte kompensera för ett bristande ledarskap (SOU 2004). Ändå är det just ett oflekterat ökande av resurser och ökade granskningskrav som verkar ha präglat skolpolitiken de senaste decennierna. Bättre är att anamma Ostroms idéer om polycentriska institutioner: bejaka samproduktion, låta gemensamma normer skapa effektivare institutioner och inse att vare sig ökad decentralisering eller förstatligande på egen hand kan skapa en välfärd värd pengarna.

Det första steget kan vara att acceptera att allt kanske inte kan eller bör styras uppifrån. *New Public Management*-tänkandets centrala läroplaner, riktlinjer och prestationsmål är medel som i dag används för att styra upp verksamheter som snarare mer än något annat är i behov av yrkesstolthet, generella normer och flexibilitet. Sannolikt är det detta stelbenta styrningssystem som har lett till t.ex. de höga sjukantalen

och den dåliga arbetsmiljön för vård- och omsorgspersonal samt den bristande organisationen i skolväsendet. I dessa välfärdssektorer bör istället professionens ansvar, valfrihet och mångfald av privata, ideella och offentliga producenter bejakas.

Ett viktigt steg i en sådan utveckling kan vara att uppmuntra även helt privat finansierad vård och omsorg som komplement till den offentligt finansierade verksamheten. Efterfrågan finns där helt klart, vilket inte minst intresset för att betala för sådant som gymkort, spa-helger och yogakurser visar. Efterfrågan på privat finansierad vård och omsorg lär dessutom öka framöver i takt med ökade inkomster. Sådana initiativ skulle innebära mer resurser till löner och verksamhetsutveckling, men också till ökad innovationsförmåga.

Här behöver dock även olika former av försäkringslösningar utvecklas. En möjlig väg att gå är att tillämpa motsvarande system som tandvårdsförsäkringens högkostnadsskydd på andra vårdområden. En sådan tydliggörande uppdelning mellan individens och det offentligas ansvar skulle öka drivkrafterna för att koordinera vården i övrigt, som för närvarande organiserats med ett otympligt ersättningsystem där vårdpeng följer enskilda ingrepp. Kombinationen enskilda försäkringar med högkostnadsskydd och förändrad organisation skulle leda till mer sammanhållna vårdkedjor, lägre väntetider och en mer effektiv vård (Lundbäck 2011).

En annan möjlig väg kan vara att stimulera privata sjukvårdsförsäkringar av den typ Skandia erbjuder. Endast 6 procent av svenskarna har privat sjukförsäkring, även om de har blivit fler de senaste femton åren. Skälet att teckna privat sjukförsäkring är främst att snabbare få tillgång till öppen vård och icke-akuta operationer (OECD 2017a). Att motarbeta denna utveckling torde vara destruktivt för kvalitet och innovationsförmåga.

Även företagshälsovården kan ges en större roll, vilket är fallet i Finland. I Sverige tecknas och betalas de flesta privata sjukförsäkringar (80 procent) av arbetsgivare och andelen svenskar som innehar privata sjukvårdsförsäkringar har ökat de senaste åren. En förklaring är sannolikt de långa vårdköerna i den offentliga vården. SKL menar att det kan ha lett till en rädsla för produktionsbortfall på grund av långa sjukskrivningar, vilket gör företag mer benägna att teckna privata sjukvårdsförsäkringar (SKL 2012).

Detta går också hand i hand med att privata försäkringar och större individuellt ansvar skulle ge ökad trygghet och valfrihet. Ytterligare en fördel är att vården och omsorgen tillförs nya resurser, vilka även kan bidra till högre löner för de anställda.

Ny utvecklingskraft

Vingarnas trygghet och polycentrisk välfärd förutsätter att välståndsskapandets villkor är goda. Väl fungerande marknader och ett konkurrenskraftigt näringsliv är grunden för det välstånd som är en central del i den svenska modellen. Det är entreprenörer och företagare som skapar de nya jobb som vingarnas trygghet förutsätter och det är vinstdrivande välfärdsinnovatörer som kan utveckla vården, skolan och omsorgen. Marknader är dessutom väsentliga för den frihet som är en förutsättning för samhällskontraktet. Därför behöver villkoren förbättras och företagens utvecklingskraft stärkas.

Såväl viktigt som förbisett är att visa respekt för entreprenörers och företagares samhällsinsatser, inte bara därför att de bidrar till tillväxt, välfärd, innovationer och sysselsättning genom att skapa jobb i växande och lönsamma företag, utan även för deras arbetsinsatser, mod, risktagande, uthållighet,

samarbetsförmåga och andra avgörande dygder och färdigheter. Entreprenörskap har en etisk dimension som bidrar till ett gott samhälle och mänsklig blomstring (Karlson 2015; Karlson, Norek, Wennberg 2015).

Det är både hedervärt och nödvändigt att göra vinst, eftersom det visar att företaget i jämförelse med sina konkurrenter bedrivs effektivt och producerar det kunderna efterfrågar. Vinsten fungerar som ett signalsystem – vinstrika företag kan enklare attrahera kapital, medarbetare och andra knappa resurser jämfört med sina konkurrenter. Utan vinst överlever inget företag i längden på riktiga marknader. Samma sak gäller allt företagande, även i de omdiskuterade välfärds- och omsorgssektorerna.

Likaså behöver marknadernas innovationskraft i ökad utsträckning bejakas på miljöområdet. Marknadsdriven och teknikneutral hållbar utveckling kan stödjas genom utvecklade och tydliggjorda äganderätter och åtgärder som stimulerar innovationer och effektivt resursutnyttjande.

Den svenska modellen kan få ny utvecklingskraft genom att åtgärda välståndsskapandets villkor som identifierats i avsnittet med samma namn. Vi har redan betonat vikten av att stärka företagens kompetensförsörjning och förbättra arbetsmarknadens flexibilitet. Men även myndighetsutövning och regeltillämpning, offentlig upphandling, bostadsmarknad och infrastruktur behöver förbättras väsentligt.

Skatterna på arbete och företagande förtjänar dock särskild uppmärksamhet. Som framgått är det ett av de områden där Sverige tydligast avviker från omvärlden. Det är skatten på arbete, och därmed på humankapital, som är det största problemet. Sverige har världens högsta marginalskatter, 52 procent om du tjänar över ca 470 000 kr per år, 55 procent vid

ca 620 000 och 60 procent över ca 676 000. Till detta ska även läggas sociala avgifter som är ytterligare tio procent i ren skatt för de flesta. Det betyder 70 procent som högst. Om du till detta också lägger olika indirekta skatter som moms blir det ännu högre (Ekonomifakta/Finansdepartementet 2018b).

Förutom negativa effekter för gemenskaper, för individers och hushålls frihet och trygghet, skapar de höga inkomstskatterna mängder av snedvridningar och felallokeringar som hämmar företagens utvecklingskraft och minskar välståndet. Det uppstår skattekilrar som fungerar ungefär som tullar – massor av arbeten och tjänster utförs aldrig, trots att resurser och efterfrågan finns. Individer som investerat kraftigt i sin kompetens bestraffas till följd.

Skattetrycket behöver därför sänkas och hamna åtminstone i paritet med Sveriges viktigaste konkurrentländer inom OECD. Detta är fullt möjligt med en mer fokuserad stat som prioriterar kollektiva nyttigheter, socialt skydd, grundläggande utbildning och grundtrygghet samt institutioner som bidrar till att marknader, civilsamhälle och medborgare blomstrar, däribland vingarnas trygghet och polycentrisk välfärd.

Det enda vettiga är att göra skattesystemet enklare och mer transparent. En proportionell skatt på säg 30 procent skulle göra underverk och dessutom vara väldigt rättvis, samt öka skatteintäkterna (Lundberg 2017). Hälften kvar, dvs. max 50 procent i marginalsatt, kan vara ett första steg. Arbetsgivaravgifternas osynliga skatter behöver också synliggöras, exempelvis genom att lönerna ökas i motsvarande grad och sedan skattebeläggs. När det gäller skatten på företagande är det viktigaste att sänka skatten på riskfyllt nyföretagande åtminstone till samma nivå som för etablerade företag eller t.o.m. balanserade finansiella portföljplaceringar. Vidare måste man säkerställa att skatt på aktiva placeringar ald-

rig är högre än på passiva. Så är inte fallet idag, vilket gör att just de nya företag som kan förväntas ha störst betydelse för Sveriges framtida välstånd och välfärd – de som gör rejäla vinster – motarbetas (Henrekson & Johansson 2010). Likaså behöver optionsbeskattningen reformeras så att denna typ av tillväxtföretag kan attrahera spetskompetens (Henrekson & Sanandaji 2017). Avskaffa samtliga selektiva företagsstöd.

För ytterligare förslag för ny utvecklingskraft, se Ratioakademiens reformagenda: Svenska modellen 4.0 (Ratioakademien 2016).

Ett rättvisare Sverige

Den svenska modellen präglades länge av en rättvisesyn som betonade lika möjligheter, där rätten till grundläggande utbildning och socialt skydd utgjorde grunden för social rörlighet och ökade inkomster genom arbete, kompetensutveckling, sparande och investeringar. Skatterna var förhållandevis låga även i internationell jämförelse. Välståndet, tryggheten och friheten utvecklades starkt (Bergh 2007; Karlson 2018).

Under slutet av 1960-talet och början av 1970-talet ersattes denna rättvisesyn med en annan som istället betonade lika utfall oavsett arbetsinsats, kompetens, förmåga eller sparsamhet. Alla skillnader i inkomster och förmögenheter ansågs vara orättvisa (Malm Lindberg 2014). Skatterna höjdes radikalt på arbete och företagande, omfördelningen ökade, marknader reglerades och de offentliga monopolen byggdes ut. Följderna blev katastrofala, tillväxten och reallöneökningarna försvann samtidigt som friheten och tryggheten urholkades (Karlson 2018).

Detta var bakgrunden till den reformera som inleddes i mitten 1980-talet, med omväxlande socialdemokratiska och bor-

gerliga regeringar, som innebar en väsentlig liberalisering av den svenska modellen. Konsekvenserna är i huvudsak goda, exempelvis har reallönerna stigit med över 60 procent sedan mitten av 1990-talet (Svenskt Näringsliv 2017).

Dock har inte rättvisediskussionen hängt med i denna utveckling. Fortfarande dominerar ett marxistiskt influerat tänkande som påstår att utfall i termer av löne- och inkomstskillnader är orättvisa och bör bekämpas med höga marginalskatter, regleringar och omfördelningspolitik.

Att rättvisa skulle kunna likställas med små löneskillnader är dock långt ifrån självklart. Motsatsen, att ökade löne- och inkomstskillnader är rättvist, kan lika gärna gälla om lön efter exempelvis förtjänst och skicklighet anses vara det mest rättvisa (Stråberg 2010). Det finns även studier som visar att löneutveckling, snarare än lönenivåer i sig, tycks vara det viktiga för många (Clark 1999; Clark, Kristensen, Westergård-Nielsen 2009).

I denna diskussion är det viktigt att skilja mellan ”fördelningsrättvisa” och ”procedurrättvisa” (Rawls 1971; Karlson 2002a). Den förra handlar om synen på utfallen, exempelvis löneskillnader och lönenivåer för olika typer av arbetsuppgifter. Den senare hänför sig till synen på procedurerna för lönesättningen. Om procedurerna för lönesättningen är rättvisa, dvs. transparanta, välförankrade och tydliga, är procedurrättvisa uppfyllt – oberoende av utfall. När det gäller fördelningsrättvisan kan man även skilja på en ”egalitär rättvisesyn” – där alla anses ha rätt till lika lön *oavsett* prestation, skicklighet, ansvarstagande, utbildning, kompetens osv., och en ”proportionell rättvisesyn” – där lönerna bör få vara *olika*, beroende på prestation, skicklighet, ansvarstagande, kompetens osv. (Karlson m.fl. 2014).

Det är den egalitära rättvisesynen, som betonar lika utfall, oavsett arbetsinsats, kompetens, förmåga, sparsamhet osv., som är problematisk ur ett samhällsperspektiv. En omfördelnings- och skattepolitik med en sådan inriktning undergräver välstånd, trygghet och frihet, precis som de svenska erfarenheterna från 1970- och 1980-talen visar.

Det är därför hög tid att det svenska samhällskontraktet istället bejakar procedurrättvisa, med en stark rättsstat och tydliga spelregler, liksom proportionell fördelningsrättvisa med betoning på lika möjligheter. En sådan politik är inkluderande och främjar social rörlighet. De idéer som presenterats ovan om en mer fokuserad stat, vingarnas trygghet, polycentrisk välfärd och ny utvecklingskraft skulle även kunna bidra till ett rättvisare Sverige. Med högre välstånd, större trygghet och ökad frihet kan Sverige bli ett möjligheternas land.

Sammanfattning

Den svenska modellen behöver vidareutvecklas. Ansvarsfördelningen mellan stat och individ, mellan offentligt och privat, behöver tydliggöras. Genom en fokuserad stat som stärker vingarnas trygghet, bejakar polycentrisk välfärdproduktion, bidrar till stärkt utvecklingskraft och ökad rättvisa kan Sverige bli ett möjligheternas land.

Politiken måste bli bättre på att klara sina kärnuppgifter. Det är genuint kollektiva nyttigheter och grundläggande socialt skydd som är politikens viktigaste uppgifter. Likaså behöver skattetrycket och regelbördan minskas i syfte att stärka välståndsskapandets och gemenskapernas villkor. Lika möjligheter, snarare än lika utfall, bör vara ambitionen för att skapa ett rättvisare Sverige.

Vingarnas trygghet handlar om trygghet i förändring: att känna trygghet i att kunna gå vidare till ett nytt jobb när digitalisering, globalisering och andra omvärldsförändringar oundvikligen omvandlar den svenska arbetsmarknaden. Detta innebär att det behövs ett nytt helhetsperspektiv som samtidigt bejakar flexibilitet, kompetens, trygghet och jobbskapande.

Att den svenska modellen kan skapa förutsättningar för fler jobb i växande företag torde vara en förutsättning för vingarnas trygghet och modellens långsiktiga legitimitet.

Det behövs ett perspektivskifte inom välfärdssektorerna där kvaliteten i skola, vård och omsorg ska vara styrande, oberoende av huvudmannaskap. Såväl privata och ideella som offentliga producenter behövs för att utveckla välfärdstjänsterna. Blotta existensen av alternativ gör att man lättare själv kan jämföra. Det i sig ger tydliga incitament till förbättring både vad gäller effektivitet (valuta för pengarna) och kvalitet (kundnöjdhet och utfall).

Privata och offentliga välfärdsproducenter måste följaktligen behandlas och följas upp på samma sätt. Huvudmannaskapet är sekundärt. Även privat finansiering och försäkringslösningar behöver bejakas. Det tillför nya resurser och är kvalitetsdrivande.

Vingarnas trygghet och polycentrisk välfärd och förutsätter att välståndsskapandets villkor är goda. Det är entreprenörer och företagare som skapar de nya jobb som vingarnas trygghet förutsätter och det är vinstdrivande välfärdsinnovatörer som kan utveckla vården, skolan och omsorgen. Marknader är dessutom väsentliga för den frihet som är en förutsättning för samhällskontraktet. Därför behöver villkoren förbättras och företagens utvecklingskraft stärkas.

Den svenska modellen kan få ny utvecklingskraft genom att stärka företagens kompetensförsörjning och förbättra arbetsmarknadens flexibilitet. Men även myndighetsutövning och regeltillämpning, offentlig upphandling, bostadsmarknad och infrastruktur behöver förbättras väsentligt. Skattetrycket behöver sänkas och hamna åtminstone i paritet med Sveriges viktigaste konkurrentländer inom OECD.

Det svenska samhällskontraktet behöver dessutom bejaka procedurrättvisa, med en stark rättsstat och tydliga spelregler, liksom proportionell fördelningsrättvisa och en betoning på lika möjligheter. En sådan politik är inkluderande och främjar social rörlighet.

DEL 2:

Intervjuer med Ratioakademiens ledamöter

Ratioakademiens ledamöter har bred erfarenhet från hela det svenska näringslivet, ett stort antal branscher och sektorer: alltifrån tillverkning i stora och små företag till olika typer av tjänsteföretag, både mer enkla tjänster och mer kunskapsintensiv tjänsteproduktion. De har både startat företag och lett mer etablerade verksamheter, alla under stark konkurrens. Flera har även erfarenhet av att driva företag i andra länder och världsdelar. Många har dessutom mångårig erfarenhet av offentligt finansierad välfärdsproduktion. Se faktaruta om Ratioakademien.

Med denna erfarenhetsbakgrund har akademiens ledamöter goda förutsättningar att ge kvalificerade svar på frågan ”Vilket Sverige vill vi ha?”, utifrån ett perspektiv som alltför sällan hörs i samhällsdebatten.

Med avstamp i analysen i Del 1 ovan har ledamöterna fått ett antal relativt öppna frågor om det svenska samhällskontraktets tillstånd; hur vi kan säkra trygghet, välstånd och frihet för alla Sveriges medborgare och inte minst – hur Sverige kan bli ett möjligheternas land?

Ett brutet samhällskontrakt?

Flera av Ratioakademiens ledamöter varnar för att samhällskontraktet har, eller håller på, att brytas från statens håll.

- Jag tycker att svenska politiker har brutit samhällskontraktet, säger Thomas von Koch, vd för EQT. Staten ska leverera bra skola, sjukvård och säkerhet och ett samhälle där företagsamhet och entreprenörskap kan verka och blomstra. Det är vad statens uppgift är. Näringslivets uppgift är att jobba stenhårt, bygga verksamheter och betala skatt. Det är så kontraktet ser ut.

- Där tycker jag inte att dagens svenska politiker levererar sin del av kontraktet.

Fredrika Gullfot, grundare och vd för Simris Alg, menar dock att problemet snarare är bristen på tillit som uppkommer om medborgarna upplever att de inte får den trygghet de förväntar sig:

- Om staten inte kan upprätthålla ordningen och polisen inte är mer närvarande krackelerar kittet som håller oss samman. Det är inte just lagar och regler som är det viktiga, utan tilliten: både människor emellan men även gentemot samhället.

Flera av akademiens ledamöter är inne på att det handlar om att staten i allt högre utsträckning inte klarar vad som kan betraktas som dess kärnuppgifter. Respekten för hur skatte-medlen hanteras har också minskat och kvaliteten i den offentliga verksamheten är otillräcklig. Man får helt enkelt inte vad man betalar för.

Peje Emilsson, som är entreprenör och grundare av Kreab, Demoskop, Kunskapsskolan och Silver Life, är inne på samma linje:

- I takt med att staten tagit på sig allt fler uppgifter har det visat sig att kompetens i genomförandet sviktar. De pengar som vi svenskar gemensamt överlåter till politikerna används inte så effektivt som de borde.

Charlotte Bohman, entreprenör och vd på Bohman Invest, formulerar det hela konkret:

- Försvaret är otillräckligt och underfinansierat, polisen underdimensionerad, domstolarna långsamma, sjukvården fungerar inte tillräckligt bra och utbildningen är undermålig.

Mariana Burenstam Linder, entreprenör, fyller på:

- Politiker blandar lätt ihop de uppgifter som hör till det absoluta samhällskontraktet med uppgifter där de snarare bör ses som kravställare.

Både Björn Wahlroos, ordförande i Nordea, och Dan Olofsson, entreprenör och ägare Danir, menar att Inre och yttre säkerhet, dvs rättsstatens funktioner och försvaret, tillsammans med utbildning och grundtrygghet för alla utgör statens kärnuppgifter.

En mindre, fokuserad stat

Gemensamt för ledamöterna i Ratioakademien är att de anser att staten har en avgörande betydelse för att resten av samhället ska fungera väl. Det måste finnas tydliga spelregler och långsiktighet för medborgare och näringsliv. En viss basnivå behöver garanteras av staten inom vården och omsorg. Hög kvalitet i skola och utbildning är centralt.

- Jag tycker definitivt att staten ska vara mer än bara en nattväktarstat. Det är viktigt att vi medborgare hanterar samhället som ett gemensamt projekt, säger Fredrika Gullfot bestämt.

En del av detta gemensamma projekt är förstås att se till att alla medborgare har tillgång till grundläggande hälso- och sjukvård. Rune Andersson, entreprenör och grundare av Mellby Gård, tycker att basnivån är statens ansvar, golvet ska man inte betala för privat. Men den får gärna toppas upp privat. Flertalet ledamöter instämmer.

- Ett visst golv på kvalitet och nivå ska skötas av staten, annars blir det för stor ojämlikhet i systemet, säger han. Däremot är det nog bra om man kan ha privata sjukförsäkringar om man vill höja nivån privat, förtydligar Andersson.

Dan Olofsson betonar även att det behövs viss omfördelning så att de med lägst inkomster kan leva ett drägligt liv. Mariana Burenstam Linder menar dock att det är en missuppfattning att staten skulle kunna ta hand om alla medborgares behov på egen hand. Därför bör staten möjliggöra för andra aktörer, och fylla på där det behövs. Advokat Biörn Riese instämmer:

- Om inte marknaden löser ett grundläggande behov behöver staten träda in, men inte annars. Staten varken kan eller bör tillhandahålla all sjukvård, utbildning eller omsorg.

Peje Emilsson utvecklar det hela ytterligare:

- Staten är vårt gemensamma försäkringssystem. Staten ska endast svara för vad enskilda medborgare rimligen inte själva kan hantera. Grundprincipen bör vara höga självrisker.

En viktig aspekt som har glömts bort, menar flera av akademiens ledamöter, är att ett samhällskontrakt – och en modern demokrati – bygger på både rättigheter och skyldigheter. Medborgarna har rätt till trygghet, frihet och välbefinnande förutsatt att de uppfyller sina skyldigheter. Fortsätter man att kräva, utan att ge tillbaka, riskerar samhällskontraktet att urholkas:

- Samhällskontraktet förutsätter ett givande och tagande, vilket inte är särskilt tydligt formulerat i Sverige, menar Fredrik Spendrup, vd och koncernchef för Spendrups. Det talas för lite om medborgares skyldigheter. Så länge vi har en obalans mellan rättigheter och skyldigheter kommer det höga skattetrycket att bestå, fortsätter han.

Charlotte Bohman håller med:

- Alla får lära sig att vi har rättigheter, men inte skyldigheter som närvaroplikt i skolan, att följa lagar och förordningar, lyda polisen, arbeta om vi kan, bidra till ett bra samhälle, respektera arbetsgivare och arbetsplatser och ta ansvar.

Dan Olofsson tillägger:

- Ensamhet och social isolering måste vi bli bättre på, speciellt för äldre. Familj och civilsamhälle bör stärkas.

Det finns alltså en oro bland ledamöterna över att samhällskontraktet har brutits från statens sida, som medför en risk för att det bryts även av medborgarna. Det behövs en ökad tydlighet i vad som är det offentligas respektive medborgarnas ansvar i ett förnyat samhällskontrakt som kan garantera frihet, välstånd och trygghet. Staten behöver bli mer fokuserad och leverera där den verkligen behövs.

Bejaka företagandets kraft

Samtidigt som skyldigheter glöms bort, glömmen staten – och i viss mån medborgarna – även bort att bejaka de goda krafter som finns i samhället. Det trycker flera av akademiens ledamöter på.

- Ju bättre marknaden mår, desto bättre är förutsättningarna att upprätthålla en hög nivå av frihet och

trygghet. Rättssäkerhet, försvar och polis kostar alla pengar, menar Fredrik Spendrup.

- Men trots att företagandet är drivkraften i samhällsmaskineriet, och den kraft som skapar välstånd, finns en ständigt närvarande misstänksamhet mot företagare och företagandet, menar Charlotte Bohman.

Mariana Burenstam Linder instämmer:

- Ett tydligt tecken är det här att det ju är lite ”fint” idag att vara emot vinst.

Akademiens ledamöter är eniga om att politikerna behöver bejaka företagandets kraft, inte bara som skapare av välstånd, utan även inom välfärdsproduktion, miljö och integration.

- Privata initiativ kan göra massor för lösa integrationen av nyanlända. Men då måste politikerna uppskatta företagande istället för att ge sig på fritt företagande. Vi sitter faktiskt i samma båt, menar Thomas von Koch.

- Vi måste skapa det kollegiala ”nu ska vi lösa det här”, istället för att utmåla företagare som busar i media. Konflikt skapar ingenting: ta bort det!

Fredrika Gullfot instämmer:

- Vi måste bort från det där tröttsamma ”vi mot dom”-tänket. Se mera till den gemensamma agendan, även mellan arbetsgivare och anställda. Det tror jag väldigt, väldigt starkt på. Om vi inte har en gemensam agenda – att våra företag ska blomstra – då får vi inte heller ha några bra jobb och bra löner.

Anastasia Georgiadou fyller i:

- Genom att hela tiden kämpa för sin existens levererar företagare oftast mer än vad man behöver. Utan företagare och företag stannar Sverige. Ge oss enkla

och lätthanterliga regelverk, låt oss göra fel, ha låga kostnader för att anställa och minska byråkratin. Då kan Sverige bli möjligheternas land.

Det viktiga är att spelreglerna är tydliga och långsiktiga.

- Regelverket är otryggt, reglerna för många och krångliga och många avtal med myndigheter är ensidiga till myndighetens fördel. Det finns ofta en *take it or leave it*-mentalitet fast man har investerat x antal miljoner i sin verksamhet, konkretiserar Anastasia Georgiadou.

Dessutom finns uppenbara brister i kompetensförsörjningen, där unga är undermåligt förberedda för arbetsmarknaden och ofta saknar rätt färdigheter. Det förvärras av en stelbent arbetsmarknad som försvårar för företaget och civilsamhället att bidra till frihet, trygghet och välbefinnande.

- Företagens villkor kräver en över tid stabil, konkurrenskraftig plattform. Om förutsättningarna riskerar att ställas på ända var fjärde år försämras naturligtvis utsikten, menar Fredrik Spendrup

- Tydliga och stabila regelsystem skapar långsiktiga förutsättningar för marknader och företag att bidra till produktionen av välfärdstjänster, instämmer Biörn Riese.

Vad gäller integration ser flera av akademiens ledamöter att det finns tydliga hinder som borde vara lätta att undanröja.

- Företagen står och stampar och säger: låt oss anställa de här människorna, vi vill hjälpa till att integrera!

Det menar Fredrika Gullfot. Fredrik Spendrup håller med: redan idag bidrar näringslivet enormt till integrationen, men krånglig offentlig byråkrati och fackets skyddande av sina positioner försvårar processen. Gullfot menar att det främst handlar om bristande flexibilitet på arbetsmarknaden:

- Herregud, om den flexibiliteten hade funnits! Jag har sett hur dåligt det kan funka. Vi fick väldigt många flyktingar till Simrishamnstrakten. Många var fantastiskt högkvalificerade, vi behövde folk och fick möjlighet att ta in praktikanter på Simris Alg. Men det visade sig att hela systemet var för besvärligt och till slut var vi tvungna att lägga ner det, det gick ju inte ens att försäkra de som jobbade hos oss, berättar hon.

- Och det här att vi sparkar ut utbildad arbetskraft är huvudlöst, påpekar Thomas von Koch. Se istället till att vi blir det coolaste, det öppnaste landet, dit talangerna vill komma.

Även på miljöområdet måste företagande bejakas och regelverken utvecklas, konstaterar flera ledamöter.

- Företagen ska absolut ta sitt ansvar på detta område, menar Thomas von Koch. Här tycker jag att svenska politiker oavsett parti och färg har varit ganska duktiga genom att införa skatter som driver fram ett förändrat beteende som är bra för klimatet. Det kommer att vara bra för företagandet för det kommer att göra Sverige till en ledande nation i utvecklingen. Men företagen väntar idag inte på att politikerna ska agera, utan handlar själva för att vara före de regler som kommer att komma. Men regleringarna behövs.

Fredrik Gullfot är dock mer kritisk:

- Här har vi de mest akuta problemen som vi måste lösa. Men det är ingenting som staten löser. Jag blir väldigt trött när det handlar om att man ska ge extra pengar till Vinnova, eller extra bidrag. Man måste inse att en bättre väg är genom olika typer av grön skatteväxling, helt klart. Men framförallt – bort med alla subventioner av fossilt och ohållbart. Tillämpa *polluter pays*-principen fullt ut, att den som förorsakar

miljöskada även ska vara den som betalar för det. Väldigt mycket man gör som är miljöförstöring idag är i princip gratis, säger hon.

Välfärdsinnovatörer nödvändiga

Många av Ratioakademiens ledamöter har direkta erfarenheter inom välfärdssektorn. Man är av åsikten att mycket bra redan har gjorts, men att man måste se upp med att inte backa tillbaka. Snarare behöver systemen utvecklas. Det gäller att låta olika typer av välfärdsinnovatörer konkurrera med bättre kvalitet.

Valfriheten är central. Det slår Thomas von Koch fast:

- Skolpengen är ju en rättvisereform! Man ska inte på grund av att man är född fattig bli behandlad som andra klassens medborgare och hänvisas till sämre sjukvård och skolor än den som är född rik, menar han.

Precis som i Ratioakademiens förra skrift, *Marknadsdriven kvalitet i välfärden*, pekar många av ledamöterna också på att konkurrens driver fram kvalitet och innovationer. Charlotte Bohman menar att blotta existensen av alternativ gör att användarna kan jämföra, vilket skapar ett tryck på att hela tiden bli bättre. Rune Andersson instämmer:

- Mångfalden är viktigast. Den konkurrens som följer av valfrihet skapar ständigt utveckling och dynamik. Det är bra även inom offentlig finansierad vård, skola och omsorg.
- Det viktigaste är att vara väldigt tydlig med uppdraget, kvalitetskriterierna och hur man följer upp dessa. Det är statens viktiga uppgift, fyller Mariana Burenstam Linder i.
- Förändring, omvandlingstryck och konkurrens är bra. Vinsten är medlet för att gynna den som är mest

kreativ, bäst på förändring och bäst på att leverera, konstaterar Thomas von Koch.

Björn Wahlroos tillägger:

- Offentlig tjänsteproduktion är ofta mindre effektiv än konkurrensutsatt. Därför tenderar skattebetalarna att få mindre än de har rätt att förvänta sig. Om den offentliga sektorn minskar på sin egen tjänsteproduktion och i stället agerar beställare, kan mera välfärd produceras till lägre kostnad. För att tydliggöra brister måste alternativ finnas annars vet man inte hur stora bristerna är.

Utöver det offentliga åtagandet är det även viktigt, åtminstone inom vård och omsorg, att bejaka helt privat finansiering, menar flera ledamöter. Det kommer att tillföra resurser och minska efterfrågetrycket på den offentliga sektorn, men det kan också utveckla kvaliteten.

- Om du har betalat in någonting kan du sätta motkrav på ett annat sätt än i det offentliga, där man bara kan göra det indirekt med val var fjärde år, påpekar Rune Andersson.

- Det är bara konkurrens som på riktigt skapar effektivitet, utveckling och entreprenörskap. Det går helt enkelt inte för leverantören att bara krypa undan, utan den måste hela tiden stå till svars, fortsätter han.

Privata försäkringar och privat finansiering av även välfärdstjänsterna kan ge medborgarna både större valfrihet och större känsla av ansvar, menar Peje Emilsson. Även Fredrik Spendrup, Biörn Riese, Dan Olofsson, Björn Wahlroos och Anastasia Georgiadou håller med om att rent privat finansiering bör bejakas.

- Ja, varför inte? Det frigör dessutom resurser för dem som bättre behöver dem, utvecklar Charlotte Bohman.

Men man ska inte gå till extremen åt något håll. Både Rune Andersson och Thomas von Koch varnar för den amerikanska modellen, särskilt vad gäller sjukvården.

- Jag är inte imponerad av vad som sker i USA, säger Thomas von Koch. De kastar ut pengar på olika behandlingar som sen betalas ut av försäkringsbolag. Det finns ingen kontrollmekanism som håller tillbaka resursanvändningen. Det blir en överanvändning av resurser i sjukvården för dem som har råd och de som inte har råd får knappt någon vård alls.

- Jag tycker inte heller att den amerikanska modellen är bra, den är ju i grunden privat finansierad. Det skapar andra problem: titta bara på den höga kostnadsnivån i USA. En blandning av privat och offentligt tror jag är väldigt bra för då kan man *benchmarka* mot varandra, instämmer Rune Andersson.

De är tydliga med att det är en samexistens som är vägen framåt, inte att antingen det offentliga eller privata ska ta över hela välfärdssektorn.

- Jag har inga problem med att privata alternativ sam-existerar med allt annat. Det jag har problem med är om det därigenom uppstår stora ojämlikheter: att man nöjer sig med fina privatklinikerna till dem som har råd och låter den allmänna vården vara. Låt oss ha större fokus på att förbättra den allmänna vården som riktar sig till alla, menar Fredrika Gullfot.

- Som tillägg tycker jag att man ska ha mycket privat. Det är bra om man bejakar det, då blir det mer som i näringslivet. Den dynamiken med privata konkurrenter skapar mer produktivitet och nytänkande, lägger Rune Andersson till.

Ratioakademiens ledamöter är på det stora hela överens om att såväl privata och ideella som offentliga producenter behövs för

att utveckla välfärdstjänsterna. Endast i ett sådant polycentriskt system kan frihet, trygghet och välstånd säkras.

Staten som utvecklingsprojekt

Vilka reformer är då viktigast för att göra Sverige till ett möjligheternas land? Även här finns betydande samstämmighet bland Ratioakademiens ledamöter.

En viktig utgångspunkt är att tillvarata det som är bra och att utveckla det vidare.

- Företagsklimatet och inställningen till företag har förändrats dramatiskt till det positiva sedan 70- och 80-talen, påpekar Rune Andersson. Nu gäller det att bevara och utveckla det vi har skapat!
- Man måste se staten som ett utvecklingsprojekt. På många sätt är det otroligt lätt att driva företag i Sverige, men det finns inget land i världen som har en fantastisk stat där allt funkar som det ska. Det är klart att det finns stor förbättringspotential, säger Fredrika Gullfot.

Det mest akuta problemet är utan tvekan integrationen, menar flertalet ledamöter:

- Det behövs ett ordentligt, fokuserat krafttag på integrationen. Får vi inte fart på sysselsättningen bland utrikes födda kommer det att få negativa följder på kriminalitet och dessutom kommer utanförskapsområden att göra samhället instabilt, menar Rune Andersson.

Biörn Riese instämmer i allvaret, men betonar tydligare näringslivets roll:

- Alla initiativ behövs. Det här är en utmaning för alla delar av samhället inklusive vård, skola och omsorg.

Att då samtidigt minska intresset för privata initiativ inom dessa områden förefaller helt kontraproduktivt.

Björn Wahlroos fyller på:

- Arbete är den viktigaste enskilda faktorn i integrationen. Och det är den privata sektorn som erbjuder merparten av de nya arbetstillfällena.

Flera ledamöter är, som redan framgått, inne på samma linje. Ska Sverige ha en positiv utveckling framöver måste attityden till företagandet förbättras rejält. Inte minst måste den stelbenta svenska arbetsmarknaden reformeras.

- Jag tror på en mycket, mycket högre rörlighet på arbetsmarknaden. Det skulle gynna människor som idag står utanför. Systemet gynnar ju privilegierade och låser in folk på jobb som de egentligen inte skulle ha, menar Fredrika Gullfot.

- För större företag har vi ett ganska vettigt företagsklimat, för de kan anpassa sig. Det behövs bättre flexibilitet i arbetsrätten för småföretagen, det är grundläggande för att de ska våga växa, tillägger Rune Andersson.

Ett lika stort problem är de mycket höga skatterna på arbete. Särskilt problematiska, menar ledamöterna, är arbetsgivaravgifterna och marginalsatserna.

- Det största problemet är hög skatt på arbete. Det lönar sig dåligt att arbeta mer och det är dyrt att anställa. Det ger färre arbetstillfällen och fler som är beroende av bidrag, menar Fredrik Spendrup.

- Marginalsatserna är de mest problematiska, håller Peje Emilsson och Rune Andersson med om.

Enligt Dan Olofsson är även skatt och sociala avgifter också på låga inkomster ett problem. Thomas von Koch instämmer:

- Det är svindyrt att anställa personer i Sverige, framförallt de som är mindre kvalificerade. Inte för att de får för mycket efter skatt, utan kostar för mycket att anställa. Höj brytpunkten innan man börjar betala skatt radikalt!

En mer fokuserad stat, mer flexibel arbetsmarknad och sänkta skatter främst på arbete skulle inte bara göra det lättare för företagen, utan även få positiva konsekvenser för sysselsättningen, tillväxten och inte minst integrationen. Välståndet, tryggheten och friheten skulle öka, menar Ratioakademiens ledamöter.

Referenser

- Acemoglu, D. & Robinson, J.A. (2015). The Rise and Decline of General Laws of Capitalism. *Journal of Economic Perspectives*, 29(1), 3 – 28.
- Aligicia, P.D. & Tarko, V. (2013). Co-Production, Polycentricity, and Value Heterogeneity: The Ostroms' Public Choice Institutionalism Revisited. *The American Political Science Review*, 107(4), 726 – 241.
- American Hospital Association. (2018). Fast Facts on US Hospitals. Hämtad mars 2018 från <https://www.aha.org/statistics/fast-facts-us-hospitals>
- Andersson Granberg, T., Fredriksson, A., Pilemalm, S. & Yousefi Mojir, K. (2017). Effektivt sambruk av kommunala resurser för ökad säkerhet och trygghet. (CARER Rapport Nr 21). Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Angelis, J. & Jordahl, H. (2014). *Att styra och leda äldreomsorg. Hur går det till och vad kan förbättras*. Stockholm: SNS Förlag.
- Angelis, J., Häger Glengård, A. & Jordahl, H. (2016). *Att styra och leda en vårdcentral. Hur går det till och vad kan förbättras?* Stockholm: SNS Förlag.
- Arbetsmarknadsekonomiska rådet. (2018). *Arbetsmarknadsekonomisk rapport: Hur fungerar kollektivavtalen?* Stockholm: Arbetsmarknadsekonomiska rådet.
- Autor, D. H. & Dorn, D. (2013). The Growth of Low-Skill Service Jobs and the Polarization of the US Labor Market. *American Economic Review*, 103(5), 1553 – 1597.
- Autor, D. H. (2015). Why Are There Still So Many Jobs? The History and Future of Workplace Automation. *Journal of Economic Perspective*, 29(3), 3 – 30.
- Baumol, W.J. (2004). *The Free-Market Innovation Machine: Analyzing the Growth Miracle of Capitalism*. New Jersey: Princeton University Press.

- Berggren, N., Karlson, N. & Nergelius, J. (2001). *Den konstitutionella revolutionen*. Stockholm: City University Press.
- Berggren, N. & Jordahl, H. (2006). Free to Trust: Economic Freedom and Social Capital. *Kyklos*, 59(2), 141 – 169.
- Bergh, A. (2007). *Den kapitalistiska välfärdsstaten*. Stockholm: Ratio.
- Bergman, M. (2018). Blir det inte mindre pengar till välfärden med vinstsyftande företag? Policy Brief 2018:4. *I stället för vinstförbud: Bättre reglering av välfärdsföretagen*. Stockholm: Fores.
- Blanchenay, P., T., Burns & Köster, F. (2014). Shifting Responsibilities – 20 Years of Education Devolution in Sweden: A governing Complex Education Systems Case Study. *OECD Education working Papers*, No. 104. Paris: OECD Publishing.
- Brynjolfsson, E. & McAfee, A. (2016). *The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies* (2:a uppl.). New York: W.W. Norton & Co.
- BRÅ. (2014). *Varför gav fler poliser inte ökad personupplärning? Slutrapport I uppdraget "Satsningen på fler poliser"*. Rapport 2014:17. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- BRÅ. (2015). *Det dödliga våldet i Sverige 1990 – 2014 – En beskrivning av utvecklingen med särskilt fokus på skjutvapenvåldet*. Rapport 2015:24. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- BRÅ. (2017). Personuppläringsprocent för hela landet de senaste 10 åren. *Brott och statistik – kriminalstatistik – handlagda brott*. Brottsförebyggande rådet. Hämtad februari 2018 från <https://www.bra.se/brott-och-statistik/kriminalstatistik/handlagda-brott.html>
- BRÅ. (2018). *Nationella trygghetsundersökningen 2017 – om utsatthet, otrygghet och förtroende*. Rapport 2018:1. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Buchanan, J.M. (1993). *Property as a Guarantor of Liberty*. Cheltenham, Storbritannien: Edward Elgar Publishing.
- BYA. (2015). Framtidens säkerhet. *Bevakningsbranschens yrkes- och arbetsmiljönämnd*. Hämtad februari 2018 från <https://www.bya.se/pdf/rs2015.pdf>
- Böhlmark, A. & Lindahl, M. (2012). Independent schools and long-run educational outcomes – evidence from Sweden's large scale voucher

- reform. (IFAU Working paper 2012:19). *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering*.
- Calmfors, L., Forslund, A. & Hemström, M. (2004). The effects of active labor-market policies in Sweden: What is the evidence?. I J. Agell, M. Keen & J. Weichenrieder (red.) *Labor Market Institutions and Public Regulation*. Massachusetts: MIT Press.
- Clark, A. (1999). Are wages habit-forming? Evidence from micro data. *Journal of Economic Behavior and Organization*, 39(2), 179–200.
- Clark, A., Kristensen, N., & Westergård-Nielsen, N. (2009). Job satisfaction and co-worker wages: Status or signal?, *Economic Journal*, 119(536), 430–447.
- Ekonomifakta. (2016, 1 december). Lägre skolpeng för fristående skolor. Hämtad mars 2018 från <https://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2016/december/lagre-skolpeng-for-fristaende-skolor/>
- Ekonomifakta/Skolverket. (2017, 11 oktober). En tudelad grundskola. Hämtad februari 2018 från <https://www.ekonomifakta.se/Artiklar/2017/oktober/En-tudelad-grundskola/>
- Ekonomifakta. (2018a, 1 mars). Skattetrycket. Hämtad mars 2018 från <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Skatter/Skattetryck/Skattetrycket-historiskt/>
- Ekonomifakta/Finansdepartementet. (2018b, 11 januari). Marginalskatt i Sverige och internationellt. Hämtad mars 2018 från <https://www.ekonomifakta.se/Fakta/Skatter/Skatt-pa-arbete/Marginalskatt/>
- Elster, J. (1989). Social Norms and Economic Theory. *American Economic Association*, 4(3), 99 – 117.
- Eurostat. (2018). General government expenditure by function (COFOG). *Eurostat Data Explorer*. Hämtad mars 2018 från http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=gov_10a_exp&lang=en
- Flam, H., Börjesson, M., Mörth, U. & Nilsson, J. (2016). Vart är vi på väg? Systemfel i transportpolitiken. *Konjunkturrådets rapport 2016*. Stockholm: SNS förlag.
- Fraser Institute. (2010). *Economic Freedom of the World: 2010 Annual Report*. Vancouver: Fraser Institute.

- Fraser Institute. (2015). *Economic Freedom of the World: 2015 Annual Report*. Vancouver: Fraser Institute.
- Friskolornas riksförbund. (2017). *Fakta om friskolor*. Hämtad februari 2018 från <http://www.friskola.se/fakta-om-friskolor>
- Fukuyama, F. (1992). *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
- Furåker, B. (2010). Inlåsnings på den svenska arbetsmarknaden. *Arbetsmarknad och arbetsliv*, 16(4), 55 – 70.
- Försvarets radioanstalt. (2018). *FRA:s årsrapport 2017*. Hämtad februari 2018 från <http://www.fra.se/snabblankar/nyheterochpress/nyhetsarkiv/nyheter/frasarsrapport2017.469.html>
- Försvarsdepartementet. (2017). *Motståndskraft: Inriktningen av totalförsvaret och utformningen av det civila försvaret 2021–2025*. Ds 2017:66. Stockholm: Regeringskansliet.
- Försvarsmakten. (2016). *Personalsiffror*. Hämtad februari 2018 från <https://www.forsvarsmakten.se/sv/information-och-fakta/forsvarsmakten-i-siffror/>
- Försvarsmakten. (2017a). *Försvarsmaktens årsredovisning 2016*. FM2016-17170:2. Hämtad februari 2018 från <https://www.forsvarsmakten.se/sv/om-myndigheten/dokument/arsredovisningar/>
- Försvarsmakten. (2017b). *Försvarsmaktens delredovisning av perspektivstudien 2016 – 2018. Bilaga 1. Perspektivstudien 2017*. FM2015-13192:12. Hämtad februari 2018 från <https://www.forsvarsmakten.se/sv/aktuellt/2017/09/planering-for-framtida-formagor/>
- Gustafsson, J., Sörlin, S., & Vlacho, J. (2016). *Policyidéer för svensk skola*. Stockholm: SNS Förlag
- Hansson, Å. (2017). *Är det lönt att välja tåget – hur bör höghastighetsjärnväg finansieras?* Studie 2017:1. Stockholm: Fores.
- Harris-Kojetin, L., Sengupta, M., Park-Lee, E., Valverde, R., Caffrey, C., Rome, V. & Lendon, J. (2016). Long-term care providers and services users in the United States: Data from the National Study of Long-Term Care Providers, 2013 – 2014. *Vital Health Statistics*, 3(38). National Center for Health Statistics.

- Health Consumer Powerhouse. (2017). *Euro Health Consumer Index 2016*. Hämtad januari 2018 från https://healthpowerhouse.com/files/EHCI_2016/EHCI_2016_report.pdf
- Henrekson, M. & Johansson, D. (2010). Gazelles as Job Creators – A Survey and Interpretation of the Evidence. *Small Business Economics*, 35(2), 227 – 244.
- Henrekson, M. & Sanandaji, T. (2017). Stock Option Taxation: A Mizzing Piece in European Innovation Policy? (IFN Working Paper Nr. 1168). *Institutet för Näringslivsforskning*.
- Hirschman, A.O. (1970). *Exit, Voice, and Loyalty: Responses to Decline in Firms, Organizations, and States*. Massachusetts: Harvard University Press.
- Holmlund, H., Häggblom, J., Lindahl, E., Marinson, S., Sjögren, A., Vikman, U., & Öckert, B. (2014). *Decentralisering, skolval och fristående skolor: Resultat och likvärdighet i svensk skola*. Rapport 2014:25. Stockholm: Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering.
- Inglehart, R. (1977). *The Silent Revolution. Changing Values and Political Styles Among Western Publics*. New Jersey: Princeton University Press.
- Inglehart, R & Welzel, C. (2005). *Modernization, Cultural Change, and Democracy: The Human Development Sequence*. New York: Cambridge University Press.
- Inspektionen för socialförsäkringen. (2015). *Offentlig och kollektivavtalad sjukförsäkring Institutionell utveckling under 30 år*. Rapport 2015:6.
- Inspektionen för socialförsäkringen. (2017). *Assistansmarknaden – lönsamhet och konkurrensförhållanden*. Rapport 2016:16.
- IVO. (Inspektionen för vård och omsorg). (2017). *Tillsynsrapport 2016 – De viktigaste iakttagelserna inom IVO:s tillsyn och tillståndsprövning för verksamhetsåret 2016*. Rapport 2017-8. Hämtad januari 2018 från <https://www.ivo.se/globalassets/dokument/publicerat/rapporter/rapporter-2017/tillsynsrapport-2016.pdf>
- Johansson, A. L. (1989). Saltsjöbadspolitikens förhistoria. I Edlund, S., Johansson, A.L., Meidner, R., Misgeld, K. & Nilsson, S.W., *Forskare och parter begrundar en epok 1938 – 1988*. Stockholm: Arbetslivscentrum.

- Jordahl, H. & Andersson, F. (2011). Outsourcing public services: ownership, competition, quality and contracting. (IFN Working Paper Nr. 874). *Institutet för näringslivsforskning*.
- Jordahl, H. & Sundén, D. (2016). *Vinstbegränsning i välfärden: Om Valfärdsutredningens utgångspunkter och de samhällsekonomiska konsekvenserna av att begränsa välfärdsföretagens vinster*. Stockholm: Svenskt näringsliv.
- Karlson, N. (1993). *The State of State. An Inquiry Concerning the Role of Invisible Hands in Politics and Civil Society*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Karlson, N. (2002a). *The State of State, Invisible Hands in Politics and Civil Society*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Karlson, N. (2002b). Offentlig avveckling. (Ratio Working Paper No. 10). Stockholm: Ratio.
- Karlson, N. (2013). Forskningsfabrik eller fri akademi. I Almqvist, K & Gröning, L (red.). *Krävs en elitsatsning på utbildning för att klara världskonkurrens?* Stockholm: Axel och Margaret Ax:son Johnsonstiftelse för allmännyttiga ändamål.
- Karlson, N. (2014). *Vilket EU vill vi ha?* Stockholm: Ratio.
- Karlson, N., Malm Lindberg, H., Stern, L., Lundqvist, T. & Larsson, A.S. (2014). *Lönebildning i verkligheten: kollektivavtalens effekter på företagens lönesättning och utvecklingskraft*. Lund: Studentlitteratur.
- Karlson, N. (2015). *Respekt för företagande: entreprenörskapets etik, villkor och samhällsroll*. Stockholm: Ratio.
- Karlson, N., Norek, M. & Wennberg, K. (2015). *Virtues in Entrepreneurship*. Stockholm: Ratio.
- Karlson, N. & Larsson, A. (2016). *Kritiska villkor för företaget*. Stockholm: Ratio.
- Karlson, N., Grönbäck, J. & Joyce, P. (2017). *Kompetenspusslet – den viktigaste framtidsfrågan*. Stockholm: Ratio.
- Karlson, N. & Stern, L. (2017). *Framtidens arbetsmarknad och den svenska modellens utmaningar*. Stockholm: Ratio.
- Karlson, N. (2018). *Statecraft and Liberal Reform in Advanced Democracies*. London: Palgrave Macmillan.

- Konjunkturinstitutet. (2012). Nivån på infrastrukturinvesteringarna i Sverige – fördjupning i konjunkturläget mars 2012. *Fördjupningar i Konjunkturläget*. Hämtad februari 2018 från <https://www.konj.se/publikationer/konjunkturlaget/fordjupningar-i-konjunkturlaget.html>
- Kornai, J., Maskin, E. & Roland, G. (2003). Understanding the Soft Budget Constraint. *Journal of Economic Literature*, 41(4), 1095 – 1136.
- Korpi, M. & Clark, W.A.V. (2017). Migration and Occupational Careers: The Static and Dynamic Urban Wage Premium by Education and City Size. *Papers in Regional Science*, doi: 10.1111/pirs.12328
- Leoni, T. (2016). Social Investment as a Perspective on Welfare State Transformation in Europe. *Intereconomics*, 51(4), 194 – 200.
- Lindbeck, A., Palme, M., & Persson, M. (2006). Job Security and Work Absence: Evidence from a Natural Experiment. (Working Paper Nr 660). *Institutet för Näringslivsforskning*.
- Lundberg, J. (2017). *Essays on Income Taxation and Wealth Inequality*. (Doktorsavhandling). Uppsala: Nationalekonomiska institutionen, Uppsala universitet.
- Lundbäck, M. (2011). En medborgarstyrd sjukvård. Underlagsrapport till seminariet 2011-07-06: Recept för sjukvården. *Ratio i Almedalen 2011 – Reformlandet Sverige*. Hämtad mars 2018 från <http://www.alphabet.pm/en%20medborgarstyrd%20sjukv%C3%A5rd.pdf>
- Malm Lindberg, H. (2014). *Drömmen om jämlikhet. Socialdemokratiens radikalisering och den svenska modellens fall*. Helsingborg: Bokförlaget Atlantis.
- McCloskey, D.N. (2016). *Bourgeois Equality: How Ideas, Not Capital or Institutions, Enriched the World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Moberg, E. (2004). Den offentliga sektorns utgifter. I N. Karlson, D. Johansson & R. Johansson (red.), *Skatter och värdighet*. Stockholm: Ratio.
- Myhrman, J. (1994). *Hur Sverige blev rikt*. Stockholm: SNS Förlag.
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. (2014). *Strukturreformer i hälso- och sjukvårdssystem – erfarenheter från Danmark, Norge, England och Nederländerna*. Rapport 2014:8. Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.
- Myndigheten för vård- och omsorgsanalys. (2016). *Vården ur befolkningens perspektiv 2016 – en jämförelse mellan Sverige och*

- tio andra länder. PM 2016:5. Stockholm: Myndigheten för vård- och omsorgsanalys.
- Nergelius, J. (2012). *De europeiska domstolarna och det svenska äganderättsskyddet*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Nergelius, J. (2014). *Svensk statsrätt*. (3:e upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Nisbet, R. (1969). *The Quest for Community*. (2:a upplagan). New York: Oxford University Press.
- Nordlund, P. & Wiklund, M. (2017). I Hull Wiklund, C., Faria, D., Johansson, B. & Öhrn-Lundin, J. (red). *Strategisk utblick 7 – Närområdet och nationell säkerhet*. Rapport FOI-R-4454-SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Novus. (2015). *Utvecklingen för Sverige, landets ekonomi & privatekonomin*. Hämtad maj 2018 från: https://novus.se/wp-content/uploads/2015/06/Novus_Rapport_Utveckling150622.pdf
- Nyström, J. (2013). redin, A. (2013). Det reala behovet av infrastruktur – en granskning av empirin och vägen framåt. I L. Hultkrantz & J. Nyström (red.) *Investeringar in blanco? En ESO-rapport om behovet av infrastruktur*. Rapport 2013:5. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.
- Obadić, A. (2009). The Danish Flexicurity Labour Market Policy Concept. (University of Zagreb Working Papers Series nr 09-04). Hämtad februari 2018 från <http://web.efzg.hr/RePEc/pdf/Clanak%2009-04.pdf>
- OECD. (2013). *Highlights From A Good Life in Old Age? Monitoring and Improving Quality in Long-term Care*. Sweden. Hämtad januari 2018 från <https://www.oecd.org/els/health-systems/Sweden-OECD-EC-Good-Time-in-Old-Age.pdf>
- OECD. (2017a). Sweden: Country Health Profile 2017. *State of Health in the EU*. Hämtad januari 2018 från http://www.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/sweden-country-health-profile-2017_9789264283572-en
- OECD. (2017b). *Education at a Glance 2017: OECD Indicators*. Paris: OECD Publishing.
- OECD. (2017c). Safety. *Better Life Index 2017*. Hämtad februari 2018 från <http://www.oecdbetterlifeindex.org/topics/safety/>

- OECD. (2018). Tax revenue (indicator). *OECD Data*. Hämtad februari 2018 från <https://data.oecd.org/tax/tax-revenue.htm>
- Olofsson, D. (2017). Fungerar Ilmar Reepalus förslag? – Ny analys av vinsttaket. Hämtad mars 2018 från <http://www.mynewsdesk.com/se/danir/documents/ny-analys-72061>
- Olsson, P. & Bäckström, P. (2016). *Defense Economic Outlook*. Rapport FOI-R-4315-SE. Stockholm: Totalförsvarets forskningsinstitut.
- Olsson, J. & Skälstad, F. (2014). *Redo för jobbet? Skolans roll för företagens kompetensförsörjning*. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Oscarsson, H. E. (2017, 16 juni). Vem är rädd för framtiden? – svenska folkets syn på framtidens arbetsmarknad. [Presentation av resultat från de nationella SOM-undersökningen 2016]. Hämtad april 2018 från https://som.gu.se/digitalAssets/1645/1645417_20170616-futurion.pdf
- Ostrom, E. (1990). *Governing the Commons: The Evolution of Institutions for Collective Action*. New York: Cambridge University Press.
- Patienttoppen. (2017). *Analys av SKL:s nationella patientenkät*. Vårdföretagarna Almega. Hämtad februari 2018 från https://www.vardforetagarna.se/fakta-och-debatt/rapporter-och-publikationer/patienttoppen-2017_1
- Perkiö, H. (2017). Notan för bevakning har ökat till rekordnivå. *Dagens Samhälle*. Hämtad februari 2018 från <https://www.dagenssamhalle.se/nyhet/notan-bevakning-har-okat-till-rekordniva-19304>
- Ratioakademien. (2016). *Svenska modellen 4.0*. Stockholm: Ratio.
- Ratioakademien. (2017). *Marknadsdriven kvalitet i välfärden*. Stockholm: Ratio.
- Rawls, J. (1971). *A Theory of Justice*. Massachusetts: Harvard University Press Belknap.
- Regeringskansliet. (2017, 17 september). Regeringen höjer taket i sjukförsäkringen. Hämtad mars 2018 från <http://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2017/09/regeringen-hojer-taket-i-sjukforsakringen/>
- Rehn, G. (1988). *Full sysselsättning utan inflation: skrifter i urval*. Stockholm: Tidens förlag.

- Riksrevisionen. (2011). *Trafikverkens produktivitet – hur mycket infrastruktur för man för pengarna?* RiR 2011:7. Stockholm: Riksdagstryckeriet.
- Ringarp, J. (2011). *Professionens problematik: Lärarkårens kommunalisering och välfärdsstatens förvandling*. Stockholm: Makadam Förlag.
- Rosenberg, N., Birdzell Jr., L.E. (1986). *How the West Grew Rich: The Economic Transformation of the Industrial World*. New York: Basic Books.
- Sandel, M. (1982). *Liberalism and the Limits of Justice*. New York: Cambridge University Press.
- Santesson, P. (2018, 30 april). *Debatten och opinionen*. Stockholm: Demoskop.
- SCB. (2014). Sveriges officiella statistik: Statistiska meddelanden, finansiärer och utförare inom vård, skola och omsorg 2014. *Statistiska centralbyrån*. Hämtad februari 2018 från https://www.scb.se/Statistik/OE/OE0112/2014A01/OE0112_2014A01_SM_OE29SM1601.pdf
- SCB. (2016). Medianlön, kronor efter sektor, Yrke (SSYK 2012), kön och år. *Statistikdatabasen*. Hämtad mars 2018 från http://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__AM__AM0110__AM0110A/LoneSpridSektorYrk4A/?rxid=c53e2d5b-e8df-4e23-b8c5-58084f342a71
- Shleifer, A. (1998). State versus Private Ownership. *Journal of Economic Perspectives*, 12(4), 133 – 150.
- Sipri. (2017). Data for all countries from 1988 – 2016 as a share of GDP. *Sipri Military Expenditure Database*. Hämtad februari 2018 från <https://www.sipri.org/databases/milex>
- SKL. (2012). *Privata sjukvårdsförsäkringar i Sverige – omfattning och utveckling*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- SKL. (2015). *Svensk sjukvård i internationell jämförelse – internationell jämförelse 2015*. Stockholm: Sveriges Kommuner och Landsting.
- SKL. (2016). Så mycket kostar skolan. *Sveriges kommuner och landsting*. Hämtad januari 2017 från <https://skl.se/>

- skolakulturfritud/skolaforskola/vagledningsvarpavanligafragor/
samycketkostarskolan.2785.html
- Skolverket. (2016a). *Pisa 2015 – 15-åringars kunskaper i naturvetenskap
läsförståelse och matematik*. Rapport 450. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2016b). *Timss 2015 – Svenska grundskoleelevers kunskaper
i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv*.
Rapport 448. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2017a). *Pirls 2016 Läsförståelse hos svenska elever i årskurs
4 i ett internationellt perspektiv*. Rapport 463. Stockholm: Skolverket.
- Skolverket. (2017b). *ICCS 2016 – Kunskaper, värderingar och
engagemang i medborgar-, demokrati- och samhällsfrågor hos
svenska 14-åringar i ett internationellt perspektiv*. Rapport 460.
Stockholm: Skolverket.
- SOU. (2004). *Skolans ledningsstruktur: om styrning och ledning i skolan*.
SOU 2004:116. Stockholm: Statens offentliga utredningar.
- SOU. (2014). *Staten får inte abdikera – om kommunaliseringen av
den svenska skolan*. SOU 2014:5. Stockholm: Statens offentliga
utredningar.
- Statskontoret. (2013). *Resurserna i skolan*. 2013:10. Stockholm:
Regeringskansliet Statskontoret
- Statskontoret. (2017). *Ombildningen till en sammanhållen
polismyndighet. Delrapport 2 – om den nya organisationens
genomslag*. 2017:10. Stockholm: Regeringskansliet Statskontoret.
- Stockholms handelskammare. (2016). *Brottsplats Stockholm
– kriminalitet hämmar affärerna*. Stockholm: Stockholms
handelskammare.
- Stråberg, T. (2010). *Employee perspectives on individualized pay:
attitudes and fairness perceptions*. (Doktorsavhandling). Stockholm:
Psykologiska Institutionen, Stockholms universitet.
- Svensk handel. (2017). *Stölder och annat svinn i svenska butiker*.
Hämtad februari 2018 från <http://www.svenskhandel.se/verksam-i-handeln/sakerhetscenter/amnesomraden/stolder--snatterier/>
- Svenskt näringsliv. (2017). *Fakta om löner och arbetstider 2017*.
Stockholm: Svenskt Näringsliv.

- Svenskt näringsliv. (2018). Bana väg för Sveriges infrastruktur. *Ett utmanat Sverige*. Rapport 4. Stockholm: Svenskt Näringsliv.
- Säkerhetsföretag. (2017). Tryggare Sverige med växande säkerhetsföretag. *Säkerhetsföretagens årsrapport*. Hämtad februari 2018 från <https://www.transportforetagen.se/Nyheter/2017/Sakerhetsforetagens-arsrapport-2017/>
- Uslaner, E.M. (2012). *Segregation and Mistrust: Diversity, Isolation, and Social Cohesion*. New York: Cambridge University Press.
- Weber, M. (1946). Politics as a Vocation. I H.H. Gerth & C. Wright (översättare och redaktörer), *From Max Weber: Essays in Sociology*, (77 – 128). New York: Oxford University Press.
- Welander, A. & Larsson, S. (2018). *Lever svensk hälso- och sjukvård på lånad tid? Framtidens krav på sjukvårdens ledning och styrning*. Rapport 2/18. Stockholm: Boston Consulting Group.
- Welzel, C. (2013). *Freedom Rising – Human Empowerment and the Quest for Emancipation*. New York: Cambridge University Press.
- Wilthagen, T. & Tros, F. (2004). The Concept of 'Flexicurity': a New Approach to Regulating Employment and Labour Markets. *European Revie of Labour and Research*, 10(2), 166 – 186.
- World Economic Forum. (2011). *The Global Competitiveness Report 2011 – 2012*. Genève: World Economic Forum.
- World Economic Forum. (2015). *The Global Competitiveness Report 2015 – 2016*. Genève: World Economic Forum.
- World Economic Forum. (2017). *The Global Competitiveness Report 2017 – 2018*. Genève: World Economic Forum.
- Vredin, A. (2013). Läggs det för lite resurser på infrastruktur?. I L. Hultkrantz & J. Nyström (red.) *Investeringar in blanco? En ESO-rapport om behovet av infrastruktur*. Rapport 2013:5. Stockholm: Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi.
- Världsbanken. (2009). *Doing Business 2010: Reforming through difficult times*. Washington, DC: World Bank, The international Bank for Reconstruction and Development and Palgrave MacMillan.
- Örstadius, K. (2018). Fakta i frågan: har antalet poliser ökat? *Dagens Nyheter*. Hämtad mars 2018 från <https://www.dn.se/nyheter/sverige/fakta-i-fragan-har-antalet-poliser-okat/>

Det svenska samhällskontraktet behöver reformeras. Dagens politiker levererar inte.

Sverige behöver framtidstro, med en dynamisk företagssektor, ett vitalt civilsamhälle och en fokuserad stat som bejakar företagandets och välfärdsinnovatörernas kraft och förmåga – även inom vård, skola och omsorg, men också inom miljöområdet och för att finna bättre former för integrationen av nyanlända.

I Frihet, trygghet, välstånd. Ett nytt samhällskontrakt presenteras reformer som stärker vingarnas trygghet, bejakar polycentrisk välfärdsproduktion, bidrar till starkt utvecklingskraft och ökad rättvisa. Sverige kan bli möjligheternas land.

**RATIO
AKADEMIEN**

